

Počtnina plačana v gotovini

ZIVLJENJE IN SVET

NIKO PIRNAT: Portret

19 Ljubljana 32

Štev. 5.

31. julija 1932

Knjiga 12.

ZIVLJENJE IN SVET — Ilustrovana tedenska revija

Izhaja ob nedeljah in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.— polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—, Posamezna številka Din 2.—

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA, mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA, mesečno 6 kron. AVSTRILJA, mesečno 1 šiling. Amerika in ostalo inozemstvo letno 1½ dolarja. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ul. 5. — ROKOPISE NE NACELNO NE VRAČAJO.

Urednik: Ivan Podržaj. — Izdaja za konsorcij: Adolf Ribnikar. Za »Narodno tiskarno« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. Vsi v Ljubljani.

VSEBINA št. 5: Univ. prof. dr. Boris Zarnik: Biologija nosečnosti. — Odkod helij? — Kakšno vlogo ima naša koža. — Dr. M. Pivec-Stele: švicarska narodna knjižnica v Bernu. — Orang pendek. — Umetniške slike. — Ivan Podržaj: Bedakova osveta (nadaljevanje). — Medzvezdni pogovori. — Prirodne grozote. — Kako je pračlovek ukrotil ogenj. — Iv. Podržaj: Od vaškega čevljarja do kralja čevljev. — René Bazin †. — Stanovanjska tehnika. — Japonska v sliki in besedi (nadaljevanje). — Luknov v Indiji. — Olimpijske znamke. — Sah. — Fotoamater. — Motor našega življenja. — Humor.

Motor našega življenja

Sedemdeset in dvakrat povprečno utripne srce odraslega človeka v vsaki minuti in 150 milijonov litrov krvi požene ta čudoviti stroj po telesu v 70 letih življenja. V eni sami uri premaga srce takšne množine krvi, ki tehtajo več kot vse telo! S takšnim delom in s takšnimi uspehi se moderna tehnika v splošnem ne more ponašati. Res je sicer znašla stroje, ki so relativno jačji od srca, toda ti človekovi izumi ne morejo nespremenjeno obratovati sedem ali osem desetletij in porabijo seveda mnogo več obratnih sredstev kot človeško srce. Izračunali so, da bi srcu za dobo 70 let zadostovalo za »obratovanje« samo pet stotov sladkorja! Če primerjamo ogromno delo, ki ga opravlja, je ta poraba malenkostna, gotovo pa se ne da primerjati s porabo obratnih sredstev pri stroju v enakih razmerah.

Če položimo roko na levo stran prsi ali pa prst na eno izmed žil odvodnic (n. pr. na mestu tik nad zapetjem), čutimo ritmično delo srca, ki ne poganja krvi enakomerno, temveč sunkoma kot črpalka. Zato bi prav za prav mislili, da se tudi kri po telesu pretaka sunkoma in ritmično, kar pa ni točno. Krvni obtok po žilah je popolnoma enakomeren. To redno pretakanje krvi omogoča izredno prožnost žilnega ostenka. V trenutku, ko srce počene nov val krvi, se stene razširijo ter tako ujamejo nenadni sunek; med tem ko se srce polni za nov sunek, se žile odvodnice zopet skrčijo, kar omogoča, da se kri trajno pretaka enakomerno.

Na ubranost srčnih utripov človek prav za prav sploh ne more vplivati, kar pomeni, da se srce tako rekoč upravlja samo seba, čeprav je deloma odvisno od možgan

(n. pr. pri notranjem razburjenju). Ta »samouprava« je tako velika, da prične srce nižjih živali — še nekaj dni po poginu — zopet utripati izven telesa, če le dobro posnamemo pogoje, v katerih je prej utripalo v živem telesu. Celo srca sesalcev so začela zopet utripati, če so bila 24 ur ohranjena na ledu!

Sam in tja se čujejo trditve, da nekateri posebni ljudje lahko sami in namenoma spremenijo hitrost srčnih utripov. Nedavno se je prijavil v berlinskem znanstvenem zavodu človek, ki je zatrjeval, da lahko doseže, da mu srce po volji utripa bolj hitro ali bolj počasi. Primer se je zdel zanimiv in zato so ga znanstveniki proučili natančneje. Pri tem se je pokazalo — kot vedno v sličnih primerih — da njegove trditve niso bile resnične. Na delovanje svojega srca mož ni vplival neposredno, temveč le posredno in po ovinkih. Bil je velik sanjač in si je lahko živo predstavljal vse občutke, ki bi jih imel pri padcu v globok prepad. S to domišljijo si je umetno ustvaril strah, nakar mu je začelo srce utripati močnejše — toda ne »poljubno«, temveč »iz strahu«. Slične pojave pa lahko opaža vsakdo sam na sebi; kadar se ustraši, začne srce — pa ne poljubno — utripati hitreje in močnejše.

Kako je ustvarjeno človeško srce? Zanimivo je, da je srce s steno razdeljeno v desno in levo polovico, obe polovici pa sta še enkrat deljeni z vodoravnima stenama, tako da ima srce štiri prostore. V vsaki polovici srca imamo torej po en srčni predvor in prekat, ki ju na vsaki strani loči

(Nadaljevanje na predzadnji strani).

ZIVLJENJE IN SVET

STEV. 5.

V LJUBLJANI, 31. JULIJA 1982.

KNJIKA 19.

N. BELLING; Jadrnice (lesorez)

Biologija nosečnosti

(V skrajšani obliki predaval v zagrebškem radiu 12. 4. t. l.)

V zagrebških listih smo čitali, da se bavi naš rojak g. univ. profesor dr. BORIS ZARNIK z eksperimenti o ženskih hormonih in da vrši v svojem laboratoriju reakcije za hitro ugotovitev nosečnosti. Naprosili smo g. profesorja, da napiše za naš obzornik članek o svojih uspehih.

V ženskem organizmu se javlja v teku življenja mnogo več in mnogo večjih izprememb kakor pa v moškem. Moški organizem preživlja samo eno večjo izpremembo, in to, kadar nastopi spolna zrelost; tedaj so skoraj vsi organi več ali manj vzburkani v svojem delovanju, kajti v vseh delih telesa se začno izražavati izrazite moške lastnosti. Živčevje se preustroji, kar se v psihi javlja kakor zavest moškega spolnega nagona in večje delavnosti. Lice dobi energičen izraz, goltanec se poveča ter se izpremeni glas, na raznih delih kože začno poganjati dlake, mišice se pojačajo, spolovilo se poveča in mogli bi naštetih še celo vrsto takih pojavov. Ko pa je ta perioda pubertete dokončana, je moški organizem zopet trajno uravnotežen. Če je v telesu vse zdravo, prav za prav vse do pozne starosti ni več nobene nagle izpremembe, razen da se po petdesetih letih, počasi in skoraj neopaženo, bolj in bolj javljajo znaki ostarelosti. Pa to drugače tudi ne more biti, kajti moški organizem je ustrojen za borbo. Njegova naloga je, da povsod krepko nastopa kot zaščitnik in hranitelj svoje rodbine in svojega plemena.

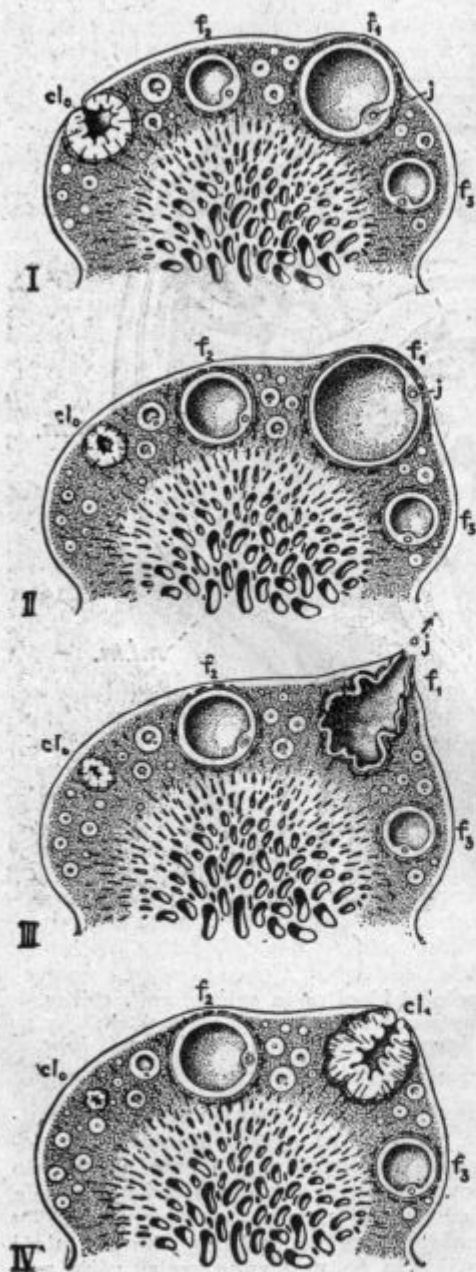
Popolnoma druge biološke razmere opazamo v ženskem organizmu. Do spolne zrelosti gre vse v istem mirnem teku razvitka kakor pri moškem. Ko pa se začne javljati spolna zrelost, se začno razvijati izrazite ženske lastnosti, kar nastopa prav tako burno kakor spolna zrelost pri moškem. Vendar pri ženski ne ostane samo pri tem, da se telo preustroji in z njim cela psiha, temveč se vzburka po nastopu spolne zrelosti v stalnem ritmu od štirih tednov ves organizem. Najbolj se kažejo te ritmične izpremembe v maternici, kjer se vsake štiri tedne obnovi sluznica ter nastopa pri tem krvavenje. Ali to je samo ena najbolj očitnih izprememb. Tudi razni drugi organi kažejo pri tem svoj cikel: kožne žleze, prsna žleza itd., pa tudi na živčevju se opaža-

DR. BORIS ZARNIK

jo posledice tega ritma, kajti duševna razpoloženja se ritmično menjavajo. Po nastopu pubertete pri ženski ni nobene stalnosti, nobene prave uravnoteženosti več, kajti njeno telo se vedno in vedno pripravlja, da more sprejeti plod. Kakor nam kaže uravnoteženost moškega organizma, da je prirodna naloga moškega delavnost na umstvenem in fizičnem polju, tako nam stalne izpremembe v ženskem organizmu jasno označujejo glavno nalogo ženske: roditi in vzgajati otroke.

Še večje izpremembe pa se pojavijo v ženskem organizmu, kadar ženska vrši svojo glavno od prirode ji odredjeno nalogo in postane noseča. Že v ponašanju in duševnem razpoloženju se tedaj izražavajo vplivi promen, ki so se začele v notranjosti telesa. Omedlevice, velika dražljivost in muhavost, velika občutljivost, želje po raznih nenavadnih jedilih, gnus pred gotovimi vonji in

Sl. 1.

Poenostavljeni prerezi jajčnika zrele ženske v štirih zaporednih fazah, kakor se javljajo v teku od 28 dni. Jajčnik ima na površini čvrstejšo plast vezivnega tkiva; pod njo je skorja jajčnika z večjimi in manjšimi Graafovimi mehurčki, ki vsebujejo vsak po eno jajčece. V notrini jajčnika je mezgovina, kjer se širijo krvne žile. I. Jajčnik 4–5 dni po mesečnem čiščenju, en večji Graafov mehurček (f_1) začenja

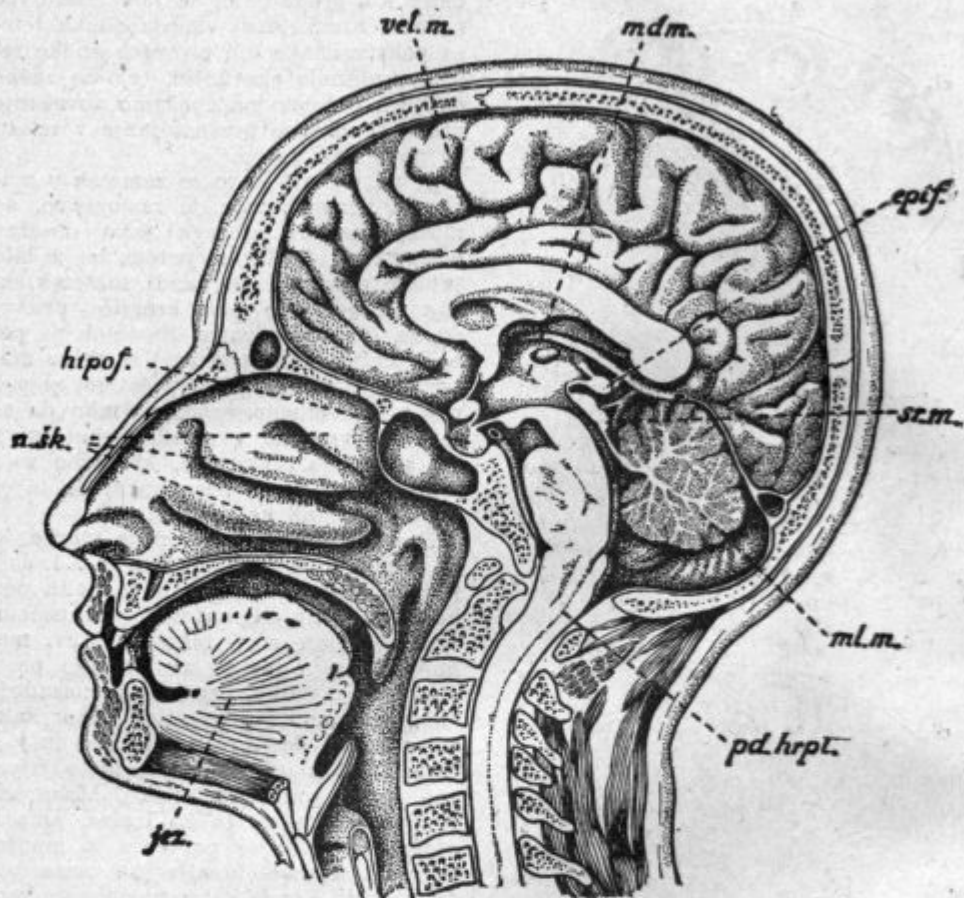
okusi itd. pokazujejo, da je v telesu vse narobe. Kmalu tudi vnanja oblika telesa pokaže znake teh promen: oblike telesa postanejo okornejše, telo se začne debeliti, posebno pa opažamo povečanje prsne žleze. Vse presnavljanje v telesu se pojača in poživljuje.

Že po načinu, kako se zametek v maternici vgnezdí, nam je razumljivo, da morajo nastati od tega jako obsežne posledice. 9 do 10 dni potem, ko je bilo jajčece oplojeno, se mladi zametek, ki ima tedaj obliko male kroglice, pričvrsti na steni maternice. Zametek se ponaša kakor kak parasit. Vse tkivo maternice, ki pride z njim v dotiko, se pod njegovim vplivom razpusti, tako da se zametek vgrezne v sluznico maternice. To silno draži sluznico, ki začne zato jako otekati, prav tako kakor da bi se v njej nastanil kak zajedavec.

Posebno zanimive so neke tvorbe, ki se pokažejo na jajčniku (gl. sl. 1.). Jajčece se v jajčniku razvija v malih mehurčkih, tkzv. Graafovih mehurčkih. Kakor jajčece zori, tako Graafovi mehurčki rasejo ter se potiskujejo proti površini jajčnika, tako da nazadnje mehurček moli čez površino kakor kakšna oteklina. Mehurček nato počí in jajčece odleti iz jajčnika ter pride v jajcevod in od tod v maternico. Mehurček v jajčniku pa na to ne izgine, ampak njegove stanice se povečajo in množe, tako da nastane kompaktna masa podobna buli. Ker je le-ta rumenkaste barve, se imenuje rumeno telo (*corpus luteum*). To rumeno telo traja v polnem obsegu, ako jajčece ni oplojeno, samo kakih 10 dni, potem pa počasi izgine. Drugače pa je, ako je bilo jajčece oplojeno in postane ženska noseča. V tem primeru to rumeno telo dalje raste in se odebeli ter ostane več mesecev v delovanju. Kakor kažejo poizkusi na živalih, katerim so vbrizgali zdrobljeno rumeno telo, ali pa vcepili jajčnik z rumenim telesom, ta tvorba proizvaja posebne snovi, ki vplivajo na materni-

rasti. II. 10 dni po mesečnem čiščenju: Graafov mehurček se je jako napel in moli čez površino. III. 12–15 dni po mesečnem čiščenju: Graafov mehurček je počil in je izvrzel jajčece. IV. 18–20 dni po mesečnem čiščenju: stena počenega mehurčka se je odebelila in se je pretvorila v rumeno telo.

cl_0 staro rumeno telo (*corpus luteum*), ki počasi izgineva; ch novo rumeno telo; f_1, f_2, f_3 Graafovi mehurčki (folikuli) različne veličine; j jajčece.

Sl. 2.

Prerez človeške glave, na katerem se vidi položaj hipofize in epifize; *epif.* epifiza, možganski nadrastek ali češerika; *hipof.* hipofiza ali možganski podrastek; *jez.* jezik; *mdm.* medmožgani; *ml. m.* mali možgani; *n. šk.* nosne školjke; *pd. hrpt.* podaljšani hrbtni mozeg. *sr. m.* srednji možgani; *vel. m.* veliki možgani.

co tako, da se njena sluznica odebeli. Tako je sluznica v stanju sprejeti zametek ter mu omogočiti, da črpa hrano iz maternice.

Še neki drugi za oko neznan organ kaže za časa nosečnosti gotove izpremembe, organ, ki ni v nobeni neposredni vezi s spolovili, temveč leži pod možgani. To je možganski podrastek ali hipofiza (gl. sl. 2). Ta organ je razdeljen v tri dele: največji je prednji del, ki sestoji iz gosto nameščenih stanic raznih vrst: tako zvane glavne stanice so svetle in prozorne. Druga vrsta stanic, ki jih je mnogo več, pa so iz gostejše snovi. Kakor sta prva ustanovila Erdheim in Stumme, se v nosečnosti sestav hipofize jako izpremeni;

število stanic iz gostejše snovi se zmanjša, zato pa se glavne stanice silno pomnože in povečajo. To odkritje je bilo povod, da je cela vrsta učenjakov začela raziskovati pomen teh izprememb v možganskem podrastku. Ako se mladi miški, ki še ni spolno zreli, vsi je pod kožo hipofiza zrele miši, ali pa tudi kos hipofize kakršnegakoli drugega sesavca, začno že v par dneh zoreti jajčeca v jajčniku, in se razvijejo Graafovi mehurčki okoli jajčec, razen tega se pa odebeli maternica in kmalu se pojavijo še vsi drugi znaki spolne zrelosti.

Taki in slični poizkusi so pokazali, da tudi hipofiza isto tako kakor rumeno telo stvarja neko snov, ki se potem razširi po telesu in vpliva na delovanje

raznih drugih organov. Takim snovem, ki nekje v telesu nastajajo in se s krvjo razširjajo po telesu ter pospešujejo ali pa tudi ovirajo druge dele telesa v njihovem razvitku in delovanju, pravimo hormoni.

Danes vemo na temelju številnih poizkusov, da so vse prej navedene obsežne izpremembe, ki se javljajo v teku našega življenja: najsibo razvitek spolne zrelosti, ali ritmični procesi v ženskem organizmu, ali pojavi, ki jih opažamo pri nosečnosti — posledice delovanja raznih hormonov, ki se izločujejo v raznih dobah v raznih množinah in so razen tega med seboj odvisni drug od drugega.

V otroški dobi (gl. sl. 4, I) so spolni organi še nerazviti in tudi druge spolne lastnosti še niso izražene. Dva organa s svojimi hormoni zadržujeta razvitek spolne žleze: epifiza ali možganski nadrastek in thymus ali podprсна žleza (priželec). Epifiza je na gornji strani srednjih možganov. Ni večja kakor majhen grah (gl. sl. 2). Dolgo nismo vedeli, kakšen pomen ima. Opažanja, da se pojavi prerana spolna zrelost — da dobe deklice s 7 leti razvita prsa in začno menstruirati, in da dobe dečki veliko spolovilo ter jim pričnejo rasti brke in brada, — če epifiza oboli, so pokazala, da je eno delovanj tega organa to, da zadržuje spolno žlezo v njenem razvitku. Slično vlogo ima tudi podprčna žleza. Pri ljudeh, ki so, tudi če so že skoraj odrasli, spolno še nerazviti, ostane thymus v polnem obsegu ohranjen, med tem ko začne pri normalnih ljudeh podprčna žleza, še preden nastopi spolna zrelost, slabeti ter se njeno tkivo kmalu nadomesti z mastjo. Tudi tkivo epifize pri nastopu pubertete izgubi svoje značilne sestavine, kar kaže, da tudi ta organ neha delovati, ko telo spolno dozori. Thymus ima še drugo delovanje, namreč da s svojimi hormoni pospešuje rast. Pri tem delovanju ga dopolnjuje hipofiza, ki tudi izločuje neki hormon, ki vpliva na rast organizma.

Šele ko je prenehalo delovanje thymusa in možganskega nadrastka, pridejo spolne lastnosti v polnem obsegu do izraza (gl. sl. 4, II). Spolni organi, ki jih ne zaustavljajo več v razvitku hormoni thymusa in epifize, začno rasti in snovi, ki pri tem nastajajo, se s krvjo razširijo po telesu ter pridejo tako tudi do hipofize ter jo podražijo, da začne z jačjim proizvajanjem hormo-

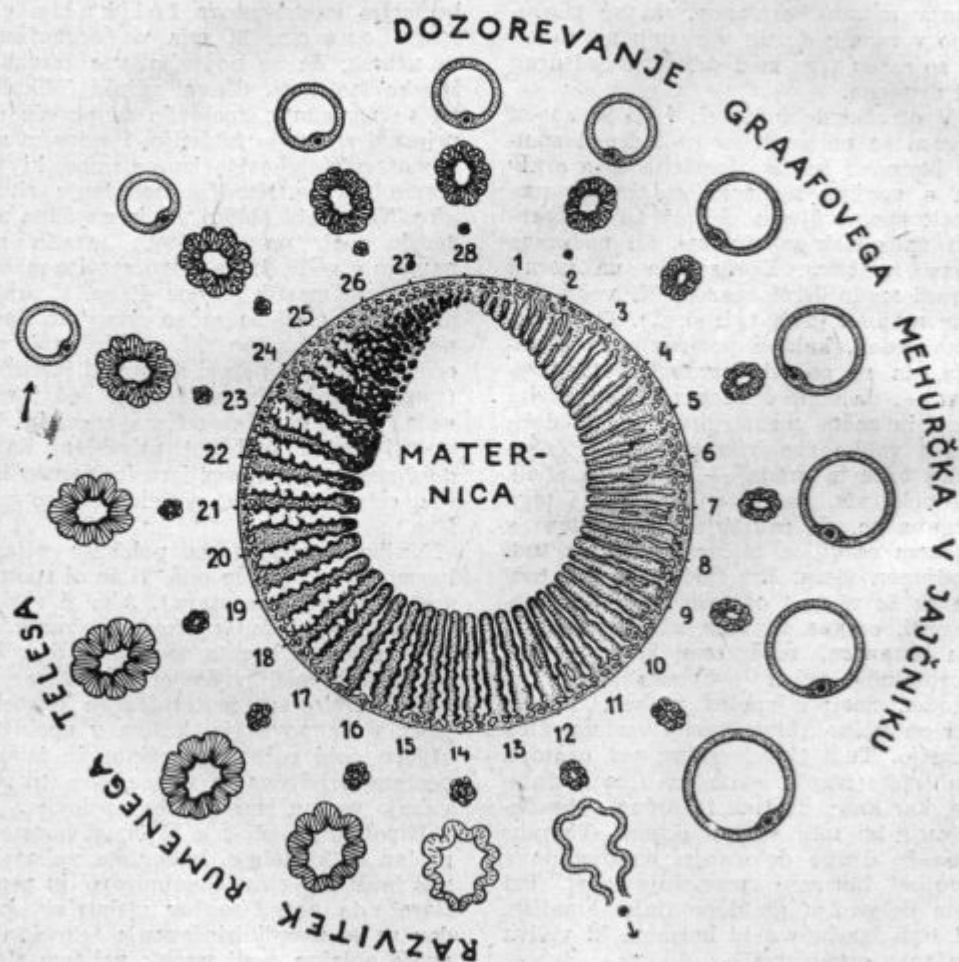
nov, ki s svoje strani delujejo na spolno žlezo. Baš kar se tiče ženskega organizma, se je znanosti v zadnjih letih posrečilo pojasniti v glavnih potezah odvisnost spolne žleze od hormonov hipofize. Posebno lepe uspehe sta dosegla pri tem delu Aschheim in B. Zondek. Hipofiza stvarja tako zvani prolán A, hormon, ki deluje tako na jajčnik, da začno v njem rasti Graafovi mehurčki, v katerih so posamezna mlada jajčeca. Najvažnejše pa je, da izziva prolán A v jajčniku tvorbo ženskega spolnega hormona imenovanega folikulín ali menformon, ki ima na organizem ta učinek, da se pojavijo vse izrazite ženske lastnosti. Glavni učinki folikulína so naslednji: spolovilo se poveča in pripravi za svojo funkcijo. Predvsem se v maternici pojavijo izpremembe, ki jo usposobijo za ritmično menjanje sluznice. Telo dobi obliko, ki je značilna za ženski spol, na odrejenih mestih se namreč v podkožnem tkivu razvije mast, na drugih mestih požene dlaka. V prsni ali mlečni žlezi se začno razvijati žlezne cevi in mastno tkivo. Možgani se erotizirajo, t. j. pojavi se ženski instinkt (nagon), tako da se ženska sedaj zaveda, da je različna od moškega, in da občuti moški spol kot privlačen. Zato dobi sedaj njen obraz izrazito ženski izraz, cela mimika in posebno oči se poživijo.

Najboljši objekt za poizkuse s tem hormonom je mlada miš, ki še ni spolno zrela (3—4 tedne stara). Ako ji vbrizgamo tekočino iz Graafovih mehurčkov, ki je posebno bogata tega hormona, se pri nezrelí miši pojavijo vse lastnosti spolne zrelosti: maternica se odebeli, jajčniki se povečajo, kožica v spolnem otvoru dobi roženo površino in miška postane privlačna za samce, ker oni zavohajo vse te izpremembe spolovila.

Hipofiza pa izločuje še drugi hormon, prolán B, ki deluje, kakor sta pokazala naš bivši dijak dr. Gostimirović in prof. Borst, da počí Graafov mehurček, kadar se je zaradi izločevanja tekočine v svojo notrino dosti napel; pri tem zleti jajčece iz mehurčka v trebušno votlino ter pride v jajcevod. Pod vplivom prolána B, ki ga izločuje hipofiza, začno rasti stanice mehurčka, ki je počil, in izločevati neko snov, ki jo imenujemo lutin. Tako nastane iz mehurčka že omenjeno rumeno telo. Hormon lutin, ki ga rumeno telo proizvaja, ima zopet svoje posebno delovanje. Pod njegovim vplivom prihaja več krvi v sluznico ma-

ternice, zato začne sluznica otekati, kar jo usposobi, da more sprejeti zametek. Če jajce ni oplojeno, kmalu popusti delovanje rumenega telesa. Površna plast sluznice v maternici odpade in kri, ki se je nabrala pod to plastjo, se izlije v maternico; pojavi se mesečno krvavenje. Ker na to več ne prihaja toliko krvi v sluznico, postane zopet tanka, razen tega se njena površna plast obnovi. Med tem pa začne v jajčniku nov Graafov mehurček dozorevati, stvarja se zopet v večji meri folikulin, ki podražuje

sluznico maternice, da začne otekati; mehurček počí, stvori se rumeno telo, ki ima zopet za posledico še večje odebelenje sluznice v maternici. Nato se javi krvavenje in tako si sledijo ti pojavi, ko je nastopila spolna zrelost, vse dalje ritmično v ciklusu od štirih tednov (gl. sl. 3). Prva je vedno hipofiza, ki s svojim hormonom prolanom A izziva dozorevanje Graafovih mehurčkov in folikulina, ki deluje na maternico. Med tem pa izzove prolans B, ki ga stvarja hipofiza, da mehurček počí in nastane

SL. 3.

Pregledni obrazec ženskega mesečnega ciklusa, ki prikazuje vzporedne izpremembe v jajčniku (vnanja dva kroga) in v sluznici maternice, kakor izgledajo na prerezu. Vse kar je v istem polumeru je istočasno. Stevilke označujejo dneve, računane od konca zadnjega mesečnega čiščenja. Cevi v sluznici maternice so maternične žleze, ki postajajo od drugega tedna dalje vse širje in večje. Kri, ki se začne v tretjem tednu nabirati v otekli sluznici in ki se naposled izlije v maternico, je označena črno. Na vnanjem obodu maternice se vidi vnanja plast maternične sluznice, ki se jako malo izpreminja. Iz nje se pri mesečnem čiščenju nadomesti cela notranja plast. Zaradi položaja Graafovega mehurčka in rumenega telesa v jajčniku primeri sl. 1.

rumeno telo, ki povzroči daljnje otekanje maternice. Ko rumeno telo oslabi, dobi hipofiza nov dražljaj in ritem započne iznova. Kakor prijemajo kolesa v uri drugo v drugo, tako tudi ti razni hormoni drug drugega izzivajo in povzročujejo mesečni cikel ženskega organizma. Ta ritmična slabša in jačja produkcija ženskega spolnega hormona ne kaže svojih učinkov samo v spolovilu, temveč v celem ženskem organizmu. Menjajo se duševna razpoloženja, posebno erotična. Prsna ali mlečna žleza se, kakor rečeno, ritmično povečava in popušča, znojne žleze, posebno pod pazduše žleze se večajo in manjšajo, pa se izločuje več ali manj znoja, kar se posebno pri brinetnih ženskah, kjer ima znoj več vonjavih snovi, opaža po vonju.

Isti hormoni, ki delujejo pri mesečnem ciklusu, organizirajo tudi večino procesov, ki se pojavijo, kadar ženska postane noseča (gl. sl. 4, III). Kakor smo že omenili, se zametek deveti ali deseti dan po oploditvi vgnezdí v sluznici maternice. Iz vnanje plasti zametnega mehurja, tako zvanega koriona, ki raztvorja tkivo maternice, se kmalu na vse strani izrastejo resice, ki se zarijejo v steno maternice in raztaljajo njeno tkivo vsenaokoli. Te resice koriona pa ne izločujejo samo sokov, ki razjedajo sluznico maternice in jo silno dražijo, tako da začne otekati, temveč stvarjajo tudi neki hormon, ki se razširi okoli in pride v krvni obtok matere. Ta hormon dospe s krvjo tudi do prednjega dela hipofize ter ga podraži na mnogo jačje izločevanje. To je vzrok, da se hipofiza odebeli in se njene sestavine izpremenijo, posebno se pomnože in povečajo že omenjene glavne stanice. Vsi hormoni prednjega dela hipofize se stvarjajo sedaj v večji množini. Hormon, ki deluje na rast kosti, stopa v delavnost ter se kosti zavoljo tega pojačajo, obraz dobi masivnejše oblike, kosti medenice se razširijo, tudi roke in noge, posebno prsti postanejo debelejši. Prav tako se producira tudi več onega hormona, ki pospešuje presnavljanje v telesu. V posebno veliki meri se pa izločujeta ona dva hormona, ki vplivata na spolno žlezo, prolan A in prolan B. Ti hormoni dražijo jajčnik, prolan A tako, da začne jajčnik s silno produkcijo ženskega spolnega hormona, folikulina, a prolan B vpliva na rumeno telo, ki je ostalo po zadnjem dozorelem jajčecu, namreč po onem jajčecu, ki je bilo oplojeno ter je iz njega nastal zametek. Rumeno telo

začne zato rasti, njegove stanice se množe, in ono sedaj v povečani meri dalje izločuje svoj hormon lutin. Folikulin deluje tudi na maternico, da rase in se njena stena vse dalje debeli, lutin pa dovaja tkivo maternice v ono stanje, da je pristopno delovanju koriona, one površne plasti zametka, ki sesa hrano iz maternice. Tako se razvije v maternici iz koriona, spojenega s sluznico maternice, placenta, to je ona pogajci podobna tvorba, ki dovaja embrionu hrano. Rumeno telo s svojim hormonom deluje tudi na tkivo jajčnika, in sicer tako, da ovira nadaljnje dozorevanje jajčec. Folikulin pa seveda ne deluje samo na spolovilo, ampak se pomnožena produkcija tega hormona opaža na vseh delih telesa. Vsi oni znaki, ki so se pojavili pri spolni zrelosti, se sedaj pojačajo. Posebno pa delujejo snovi, ki se stvarjajo v spolnih organih, na prsno žlezo, ki se zato povečava. V prsih začne namreč žlezno tkivo rasti, žlezne vrečice, ki naj pozneje izločujejo mleko, se širijo. Kateri hormon prav za prav izziva to povečevanje prsne žleze, še ne vemo točno. Vemo samo to, da je ta snov v jajčniku, v embrionu in v placenti, ter razen tega kroži v materinski krvi. Kajti če živali, ki ni breja, vbrizgamo bilo ekstrakt rumenega telesa, bilo ekstrakt embrionov, bilo ekstrakt placente ali pa kri breje živali, izzovemo s tem povečanje mlečne žleze. Najbrž je to učinek ženskega hormona, folikulina, ki je seveda povsod v telesu, ker pronica v vse dele telesa, zato ga vsebujeta tudi zametek in placenta.

(Dalje)

Odkod helij?

Heidelberski geolog Salomon sodi, da izvirajo velikanske množine helija, po katerem se odlikujejo ameriški petrolejski vrelci, iz samega petroleja, ne pa iz okolišnih kamenin, kakor so poprej domnevali. Petrolej je biološkega izvora. Nastal je po razpadanju nizkih organizmov, ki so pred milijoni let živeli v morjih in katerih potomstvo še zdaj poznamo pod imenom plankton. Te primitivne živine imajo svojstvo, da lahko nakopičijo v sebi nekatere kemične prvine. Nekatere vrste vežejo radij oziroma njega izhodno snov uran, ki sta v morski vodi. Pri razpadanju teh radioaktivnih snovi se pa tvori helij. Na ta način so se v milijonih let nabrale nad nahajališči petroleja tiste velike množine helija, ki so današnji tehniki tako prav prišle za polnjenje zrakoplovov.

Kakšno vlogo ima naša koža

Vsi vnanji vplivi zadenejo človeško telo najprvo na koži. Naloga kože ni samo, ščititi notranje organe, marveč se tudi sama lahko smatra kot neki organ, ki mora s svojim ustrojem opravljati nekatera važna dela. V koži imajo sedež nekatera čutila in koža je prav za prav vanje izoblikovana. Neštete žleze so zaposlene v preosnovi ali pa uravnavajo telesno toploto. Proti mrazu varuje organizem dlaka, lasje, ki so pri človeku, razen na nekaterih mestih sicer že popolnoma okrneli, nekoč pa so bili prav tako razviti kakor pri vseh sesalcih.

Tudi zobje spadajo med tvorbe kože, ki se s površja kot del nje podaljšuje v ustno votlino. Če hočemo natančneje spoznati ta tolikanj zaposleni ovoj našega telesa, je treba narediti čezenj prerez in si ga ogledati pod drobnogledom. Na prvi pogled opazimo, da koža ni enotna, marveč da se deli v dve plasti, v povrhnico in pod njo ležečo usnjenico, ki sta obe sestavljeni iz stanic. Povrhnica ali roženica ima na meji proti usnjenici stanice, iz katerih se izloča tista plast, ki je na površju. Iz te plasti nastajajoče stanice vedno bolj poroženevajo, čim bolj prihajajo na površino, in ustvarjajo tukaj roženo plast, od katere se nenehoma odloča roženina v obliki lusk ali prhljaja. Odločena roženina se od spodaj seveda neprestano obnavlja.

Spodnja usnjenica pa je nasprotno sestavljena iz veznega staničevja, iz prožnih mišičnih vlaken, iz ožilja in se v njej odlaga tudi tolišca. V povrhnici kakor tudi v usnjenici so tudi kožna barvila, od katerih ima koža bolj ali manj rjavkasto ali črno barvo.

Obe plasti kože pa lahko ustvarjata še mnoge druge tvorbe, med katere spadajo v prvi vrsti nohti na rokah in nogah. Nohti so roženinaste ploščice, ležeče na nohtni podlagi in nastajajo neposredno iz kožnih stanic.

Bolj zapletena tvorba kože so lasje. Tisti del lasu, ki štrli iz kože, je lasni tulec, v sami koži pa tiči lasna korenica, ki se končuje v votlo glavico, ki je deloma izpolnjena z lastno brbončico, z delom usnjenice. Vsa lasna koreninica pa spet tiči v lasnem mešičku, v katerem se izliva nekaj žlez lojnic in na katerem ima prijemališče nekaj poševnih

mišic, ki povzročijo, da se nam včasih od strahu lasje ježijo.

Lasni tulec ni iz mrtve tvarine, marveč iz živih stanic, ki so se le na površini spremenile v roženinaste luskinice. Barva las izvira odtod, ker so v tej roženinasti plasti barvila, bodi si v raztopinah ali v zrnjih. Las nastane na ta način, da se čepok povrhnice vdere globoko v usnjenico, ki pa tudi sama vdolbe v čepok brbončico. V notranjosti tega čepka se potem počasi izoblikuje las, dočim nastane krog njega lasni mešiček z žlezami. Žleze lojnice izločajo maščobo, ki daje lasem lesk in prožnost. Lojnice pa niso vedno v zvezi z lasmi, marveč se pojavljajo tudi samostojno, n. pr. na robu ustnic in na nosu.

Posebno važne za človeški organizem so žleze znojnice, ki uravnavajo telesno temperaturo. Znojnice leže v obliki klobčičev globoko v usnjenici in vodijo v dolgih, večkrat zavitih cevkah na prosto. V normalnih okoliščinah izločajo nekakšno masno tekočino, ki naj bi oskrbovala kožo z maščobo, le na posebne živčne dražljaje, največkrat zaradi naraščajoče telesne temperature, izločajo te žleze tisto, čemer pravimo znoj. Znojnice ne leže enako gosto po vsem telesu. Ponekod skoraj popolnoma manjkajo, drugod pa so, n. pr. na dlani in na podplatih, izredno nagosto posejane.

Vsa usnjenica je prepletena s krvnimi posodicami, ki se cepijo v vedno tanjše cevke, v lasne žilice ali kapilare. Kri, ki je potrebna za prehranjevanje kože, teče iz kapilar v vene, ki se spet združujejo v vedno večje krvne posodice. Prav tako na gosto je v koži spletena mreža živcev, vodečih do posameznih čutnih stanic, ki so kot sprejemalke mehaničnih vtiskov, toplote in mraza razporejene povsod po površini kože. Tudi k vsakemu lasu vodi poseben živec, tako da zaznavamo vsak najrahlejši dotik lasu. Zelo gosta živčna mreža je tudi v nohtni podlagi, zato so vse rane na nohtih tako boleče.

Sesalci, med katere spada tudi človek, imajo kot vnanje znake vrstne pripadnosti mlečne žleze, ki so le svojemu namenu prirojene kožne žleze, po sestavi popolnoma sorodne znojnicam. Zasnova teh žlez je pri obeh spolih enaka, do popolnega delovanja pa se razvijejo samo pri samicah. Razen bol ali manj obilne toliščne blazinice sestoji mlečna žleza iz

15 do 20 posameznih, okoli prsne bradavice razporejenih žlez, ki se v vidnih iztokih končujejo na površini. Delovne prsne žlez sprožijo neke izločnine v dobi nosečnosti. Izločina mlečnih žlez sestoji iz krogličastih telesc tolišče, tako zvanih mlečnih kroglic, katerih vsaka je obdana od tenke plasti beljakovine, dalje iz vode, soli, mlečnega sladkorja itd. Pri moških so prsne žleze navadno dokaj manjše, so pa v posameznih primerih tudi tako razvite, da izločajo. Znanih je več primerov, da so moški doživeli otroke.

Večkrat se najdejo pri moških tudi več ko dve prsni žlezi, kar je smatrati za atavizem. Neka statistika, sestavljena pri vojaških naborih v Nemčiji, kaže, da je bilo v severozapadni Nemčiji pol do en odstotek, po mestih celo tri odstotke, na Meklenburškem pa kot maksimum celo štiri in pol odstotka nabornikov z več ko dvema prsnima bradavicama.

Kakor že omenjeno, spadajo med tvorbe kože tudi zobje. Prosti del zoba se imenuje krona, ki se podaljšuje v vrat in tiči v dlesni. Vrat se končuje v ko-

renino, ki je trdno zasidrana v čeljustnici. Na koncu korenine je tenka luknjica, skozi katero vodijo žilice in žilci v zobno duplino ali pulpo. Zob sestoji iz treh tvarin: zobovine, ki je po vratu in korenini prekrita z zobnim cementom, ter iz trde sklenine, ki obdaja krono.

Med vsemi tvarinami, iz katerih je sestavljeno človeško telo, je sklenina najtrša. Zob nastane na ta način, da se povrhnica na določenih mestih prav globoko vdre v usnjenico. V nastalo vdrtino se začne na znotraj izločati sklenina. Pri človeku in večini sesalcev se zobje enkrat v življenju izmenjajo. Kmalu po rojstvu, nekako po sedmih mesecih, zraste prvi zob, ki mu v naslednjih slede še drugi, tako da je najkasneje v poldrugem letu prvo ali mlečno zobovje popolno. Trajni zobje pa zrastejo šele v petem ali šestem letu. Lahko so to samo nadomestni zobje, ki poženejo pod mlečniki, lahko pa zrastejo tudi popolnoma novi. Drugo zobovje sestoji iz 32 zob.

(Po razpravi dr. G. Hagenerja.)

NEVAREN ELEMENT. Radija je tako malo na svetu kakor malokatero druge prvine, 30 gramov si ga dele vsi znanstveni in humanitarni zavodi in gram velja nad štiri milijone dinarjev, je pa nevarnejši od vseh drugih elementov. Njegovi žarki silno škodijo človeškemu organizmu, če se ne uporabljajo v pravi meri. Zaradi tega se mora vršiti vsako delo in vsi poskusi s to dragoceno snovjo skrajno previdno. Človek, ki ima opravka z radijem, mora biti skrit za zaslonom iz debele svinčene pločevine, oči zaščitene s posebnimi naočniki, roke pa z rokavicami s svinčnimi vložki.

Slika kaže laborantko pri poskusih z radijem

Dr. M. Pivec-Steale

Švicarska narodna knjižnica v Bernu

Stare meščanske hiše z značilnim arkadami, kjer se razvija živahna trgovina. Tračnice cestne železnice, ki tečejo po negovani travi. Množica zasebnih avtomobilov, da skoro ne najdeš taksijev. Prometni redar z belim pokrivlom in belimi rokavicami, kar se učinkovito razloči od temne uniforme. Reka Aar v globoko zarežani strugi, ki jo v sijajni višini prekoračijo mostovi. Vladna palača, nad katero manevrira majhen zeppelin. Dijaki univerze, s pisanimi čepicami, ki pojejo na restavracijskem vrtu. Medvedje in medvedki v jami, kjer neguje mesto že nekaj stoletij živali svojega grba. V ozadju gorski velikan: to je Bern, od nekdaj glavno mesto bernskega kantona, od 1848. pa glavno mesto zvezne države Švice. Po velikosti in po živahnosti življenja spominja na naš Zagreb.

V tem okviru stare avtotohne kulture se je zbral 9. in 10. junija t. l. Mednarodni odbor književnikov na svojo 5. sejo. Da je izbral letos vprav Bern, to je bil tako rekoč poklon novemu poslopju švicarske narodne knjižnice. Lani je bila v novembru otvorjena nova stavba, ki predstavlja močilen blok iz železobetona in stekla. Luč prodira v čitalnico skozi stekleno streho v takem obsegu, da skoraj ni treba umetne luči. Plast, ki pokriva v notranjščini stene, duši zvok, da omogoča čisto nemoteno delovanje obiskovalcem, naslon stola se vda, da si čitatelj ne utruja hrbta; barvni svetlobni signali povedo, v katerih nadstropjih skladišč so sluge; in tako imaš na vsakem koraku najnovejše pridobitve v službi znanosti. Ob kratkem: čudo

moderne tehnike, ki ga je zidala dežela brez gospodarske krize.

Kaj čuda potem, če je knjižničar pesnik, A. Vincent iz Bruxellesa, na skupni večerji, ki je zaključila delo zborovanja, posvetil sonet kraju in stavbi knjižnice ter njenemu ravnatelju M. Godetu. Prinašamo prevod francoskega originala, s tiho misljo: kaj bi mogel naš pesnik povedati o stavbah naših knjižnic.

A. Vincent, Sonet

Tod rad je hodil človek iz Latena
— višina sončna, spodaj bistri Aar —
tu često čul orožja si udar,
a zmaga nikdar trajno ni dobljena.

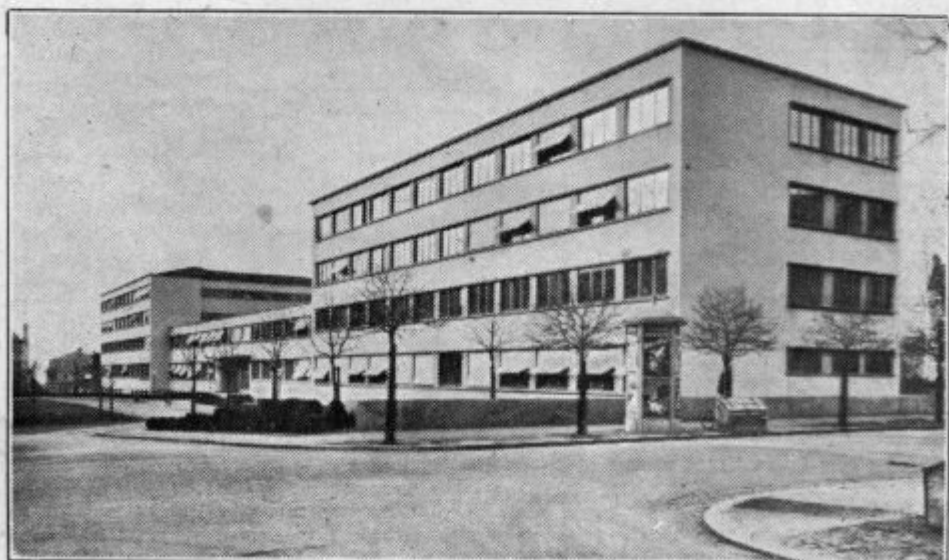
Tod Bol je carjevala zmerom ena,
stoletja se je bliskal mečev žar
in kila se je draga kri vsekdar
ko spravni dar za vedrejša vremena.

Zdaj vznaša Duh se nad planjavo to
in v Kirchenfeldu knjigi čast dajo,
učeni dvorec tu je biser Berna.

Betonski Vede hram je Vaš, Godet,
umetnost vlada tu zares moderna.
Helvetia perfecta bibliotheca gaudet.

Anton Debeljak

Kakor veste, je bronasta doba trajala pri nas nekako od l. 2000 do 1000 pred Kristusom. Za njo je prišla železna doba: starejša ali hallstattska (pri nas Vače)

Narodna knjižnica v BERNU

in mlajša ali latenska, po kraju La Tène v Švici, kjer leži največje najdišče. S temi časi, od l. 500 naprej, ko je rogovitil okoli Berna bojevitij »Latenecc, primerja belgijski stihotvorec naše dni, ko tod mirno deluje znanstvenik, bodišij »Atenecc

ali »Latinecc. Zadnja, latinska vrstica zvonjelice, kakor je ljubitejš modric na Košljunu pri Krku krstil češko znelko oziroma laški sonet, naj se čita po francoski šegi.

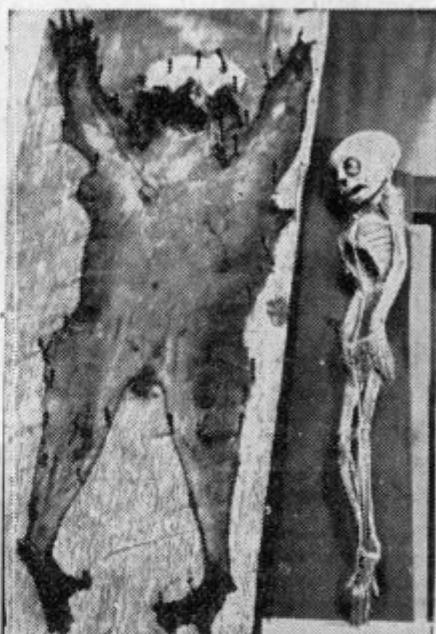
Orang pendek

Holandske oblasti so prejele s Sumatre uradno brzojavko, ki je izzvala veliko razburjenje med znanstveniki. Domačini so že pred leti pripovedovali raziskovalcem, da bivaajo v pragozdu na Sumatri čudna, človeku slična bitja. Imenujejo jih »orang pendek« (maj možiček).

Zoologi so po večini smatrali te povesti za pravljice. Šele po vojni se je oglašil prvi belj mož, ki je kot edini Evropec videl orang pendeka. Holandski trgovec van Goerwardeen je šel na lov v gozd in nenadno zaslišal rahel šum nad svojo glavo. Ozri se je in zagledal med vejami čudno bitje, ki se je stiskalo ob deblo, da bi ostalo nevidno. Bilo je slično opici, toda kakor človek je imelo popolnoma gol život. Črni lasje so viseli do pleč. Bitje je imelo temno rjavkasto polt, postavo 12-letnega dečka in plašno gledalo Holandca z velikimi človeškimi očmi. Imelo je dokaj visoko čelo, a podbradka ni bilo videti. Širok, a popolnoma oblikovan nos je spominjal na zamorca. Izredno dolge roke so segale do kolen. V splošnem ni naredil obraz nobenega zoprnega vtisa. »Dvignil sem puško in pomeril,« je pripovedoval lovec, »a nepoznano bitje je žalostno zaklicalo kakor preplašen otrok, iz višine 3 metrov skočilo na tla ter se z jokom spustilo v beg. Nisem se mogel odločiti za strel. Zdelo se mi je, da teče pred menoj namesto živali divji človek. Nisem hotel postati morilec človeškega bitja.«

Domačini iz različnih delov otoka so ponovno potrdili to poročilo, čem je bilo objavljeno v holandskih listih. Naposled je odposlala vlada l. 1925 skupino znanstvenikov poiskati »orang-pendek«. Zoologi in geografi so se več mesecev potikali po pragozdu, a niso imeli nobenega uspeha. Nikoli niti od daleč niso videli opičjemu človeku slično bitje. Povrnili so se v domovino in sklenili, da so postali žrtev potegavščine. Zadeva je bila pozabljena. 3. t. m. pa je nepričakovano javil glavar iz Rokana na vzhodnem delu Sumatre, da so ujeli in ustrelili domačini mladega »orang pendek« moškega spola. Izročili so plen glavarju, ki ga je fotografiral in sestavil uradni zapisnik. Na ta način je dokazana navzočnost nepoznanega bitja v Rokanskem pragozdu. Podrobnosti še ni.

Žalostna usoda prvega orang pendeka je zelo ogorčila holandsko javno mnenje. Vplivna uvozna banka »Vzhod in Zapaik, ki obvlada holandsko kolonialno trgovino,

Koža orang pendeka in njegovo okostje

je vložila protest pri ministru za kolonije. Skupina narodnih poslancev je prijavila interpelacijo parlamentu. Izjavlja, da je lov na človeška bitja zločin, četudi bodo pozneje ugotovili strokovnjaki, da ni mogoče šteti orang pendeka med ljudi. Poslanci zahtevajo, da bi bil kaznovan lovec, ki bo ustrelil orang pendeka, kakor navaden morilec.

Svetilni plin iz kave

Kot eklatanten primer svetovne gospodarske krize so navajali, da uporabljajo v Braziliji kavo kot gorivo, da z njo kurijo parne stroje in lokomotive. Neprodane množine kave morajo biti prav ogromne, ker zdaj poročajo, da se je mesto Nichteroy v Braziliji odločilo za uplinjevanje kave. Mesto premoga se bo poslej destiliralo v retortah mestne plinarne kavino zrnje. V bodoče se bo torej v Braziliji pražila in kuhala kava kar na kavinem plinu. Treba pa je pripomniti, da se bodo uplinjevale le najslabše vrste kave, ki tudi v normalnih prilikah niso vredne nadaljnega predelavanja.

Levo zgoraj:
»Izlet na dežel-
loc. Slika M.
v. SCHWIN-
DA (1804 —
1871) v Mest-
nem muzeju
na Dunaju.
(Foto
F. Bruckmann
Monakovo).

Desno zgoraj: »Strašilo« — izrezanka MARIJE TE-
CKLENBURG.
Spodaj levo: »Trg« — lesores B. ZIMMERMANA.
Desno: »Mestece« — lesorez G. TYROLLERJA.

Medzvezdni pogovori

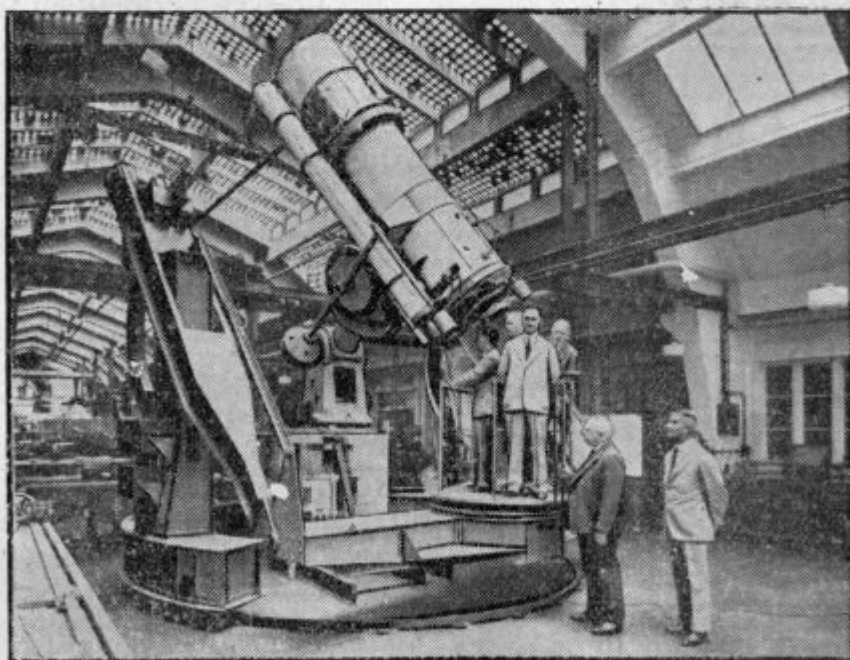
Valovi radia bi utegnili biti prvo sredstvo, s katerim bi morda mogli dajati znake na ogromne daljave ozvezdnega prostora. Nekateri učenjaki zanikujejo to možnost, tako na pr. naš slavni rojak Mihajlo Pupin, profesor za elektromehaniko na univerzi Columbiji v New Yorku. V drugem delu svojega življenjepisa »Od pastirja do izumitelja«, dokazuje Pupin kratko, preprosto in splošno razumljivo, da je oddajanje znakov po brezžični telegrafiji ali telefoniji (radiu) z Zemlje na druge zvezde, kakor na primer na Mars, ki nam je najbližji planet, čisto neverjetno.

Drugi ameriški učenjak, Hiram Percy Maxim, pa je glede medzvezdnega oddajanja brezžičnih znakov optimist. V znamenitem ameriškem znanstvenem časopisu »Scientific American« je nedavno priobčil razpravo o medzvezdnem prometu. Tu piše med drugim:

* Ki ga bo letos izdala »Vodnikova družba« v Ljubljani.

Če je med milijardami zvezd ena, ki ima kot naše Sonce celo vrsto planetov, tedaj bi smeli sklepati, da je vsaj na enem teh planetov temperatura, ki bi omogočila rastlinsko in živalsko življenje. Če je torej nekje izven Zemlje v vesoljnem prostoru življenje, bi bila tudi dana možnost, da morda pridemo kdaj s posredovanjem radia v zvezo z razumnimi bitji.

Kako razburljiv bo pač trenutek, ko se bo vzpostavila prva zveza v medsvetovnem prostoru! Človeštvo ne bo nikoli doživelo nič večjega. Prvo vprašanje po ustanovitvi take zveze pa bo, kako najti medsebojni jezik, da se bodo planeti lahko sporazumevali med seboj. Tudi to ni nepremostljiva zapreka. Vsekakor bo šlo mnogo lažje, kot je bilo čitati stare egipčanske hieroglife in asirske klinopise v jezikih, ki so že zdavnaj izumrli. Pri medplanetarnem pogovoru preko radia bodo na tej kakor na oni strani živa in visoko inteligentna bitja, ki bodo drug drugemu pomagala pri sporazumeva-

ZA KITAJSKJE ZVEZDOGLEDE. Za zvezdarno na Purpurnem griču pri Nankingu so zgradile Zeissove tovarne v Nemčiji enega največjih zrcalnih teleskopov, ki ima v premeru 600 mm. Ob okularju teleskopa kitajski poslanik v Nemčiji Liu Ven Tao

nju. In postavimo, da se bomo nekega dne sporazumeli s temi izvenzemeljskimi »ljudmi« ter jih vprašali, kakšna je njihova podoba? Tu moramo dati domišljiji prosto pot, da si po svoje naslika ta razumna bitja, kajti znanost nam ne more dati odgovora. In če vprašamo ta bitja, kakšna so, ali so podobna nam ljudem, ali pa rakom, ali celo morda bodičasti lupini kostanja? In ni li morda mogoče, da stopimo tako v zvezo s kakšno žuželko, ki modro misli, ali s kakšno rastlino, ki je bolj razumna in pametna kakor današnji človek na Zemlji?!

Pri vsem tem je seveda treba upoštevati neke pogoje. Če bo naš sosed Mars oni planet, s katerim bomo stopili v zvezo, bodo brezžični znaki potovali dve minuti od Zemlje do njega in obratno. Radio valovi so namreč neke vrste svetloba, a ta hiti s hitrostjo 300.000 km na sekundo. Če računamo astronomsko, nam je planet Mars zelo blizu. Če pa bi hoteli dajati znake na kakšno zvezdo v ozvezdju Herkula, bi brezžični valovi od nas do nje potovali 40.000 let. In za odgovor bi bilo seveda čakati tudi 40.000 let. Že iz ene same številke spoznamo, da se nam tudi preko tako zelo hitrih radio valov ne bo mogoče kar razgovarjati s »prebivalci« oddaljenih zvezd. Omejiti se bomo morali na majhno število ozvezdij, ki so nam zelo blizu in kamor radio valovi potujejo samo nekoliko let. Čas nam bo torej v praksi onemogočal vsako normalno pogovarjanje s prebivalci na zvezdah.

In kdo ve, kaj bo čez 40.000 let na Zemlji? Kako dolgo bo še približno trajalo organsko življenje na naši Zemlji? To zavisi od našega Sonca. Predvsem nam mora še nadalje dobavljati ono točno, ne preveliko in ne premajhno količino toplote, ki je potrebna, da se temperatura na Zemlji ne dvigne nad 65 stopinj Celzija nad ničlo in ne pade izpod 75 stopinj Celzija pod ničlo. Če pomislimo, da je na neštevilnih zvezdah temperatura okoli milijona stopinj in da v medzvezdnem prostoru znaša več sto stopinj pod ničlo, potem spoznamo, da zavisi naše življenje od sprememb topline v razsežnosti 140 stopinj Celzija.

Za sedaj se nam pač ničesar ni bati, kajti temperatura na zemlji je že več milijonov let stalna in bo nedvomno ostala stalna še precej milijonov let.

Med tem časom pošilja Sonce na vse strani v vesoljni prostor svoje žarke. Pri današnjem izžarevanju Sonca se uničuje 360 milijard ton sončne snovi na dan. To je ogromna masa, ali v primeri s sončno maso je trohica, ki sploh niti v mnogih milijonih let ne prihaja v poštev. Dejstvo pa je, da je naše staro Sonce danes za 360 milijard ton lažje, kakor je bilo včeraj. Po našem merilu takole »shujšanje« ne more dolgo trajati, toda po astronomskem merilu je zadeva drugačna.

Vendar ni dvoma, da je Sonce umirajoča zvezda. Leto za letom izgublja nekaj svoje teže, in to pomeni obenem izgubo privlačne sile in jakosti izžarevanja. Z drugimi besedami, treba je priznati, da se bo Zemlja vedno bolj oddaljevala Soncu in bo torej dobivala manj sončne toplote. Vrhú tega bo Sonce samo postajalo čedalje hladnejše, tako naposled čaka človeški rod smrt od mraza.

Toda kakšen bo človek čez milijon let? Če bo tako naglo kopičil znanje, kakor od Kolumba do danes, potem si kulturne stopnje bodočega človeka ne moremo niti zamisliti. Če ne bo morda kakšna katastrofa uničila vseh ljudi ali onemogočila nadaljnega napredka, ljudje ne bodo morda samo poznali smisla svojega življenja in vsega vsemirja, temveč bodo znali tudi vladati ves vsemir in regulirati gibanje Zemlje in nebeških teles. Šele tedaj bo človek pravi vladar narave.

Mrtvaški stolp

Potniki so nedavno fotografirali in opisali zanimiv stolp, ki stoji v Turkestanu blizu Buhare. To poslopje iz X. stoletja ima obliko jako tankega in visokega stožca. Meri 70 m višine in 14 m v premeru ob tleh. Akoprav stoji na samem, ga domačini nazivajo »Minari Baliande«, t. j. minaret. Baliandove džamije. Kakor svoje dni v Rimu Tarpejska pečina, tako je služil mrtvaški minaret za pogubo na smrt obsojenih. S ploščadi na vrhu so namreč pahnili vse tiste, ki jih je zadela emirova obsodba. Tako je l. 1837. Družba Vzhodne Indije poslala dva angleška častnika v miroljubnem poslanstvu. Na ukaz emira Nasrullaha iz Buhare pa so ju prijeli in čuvali tri leta v podzemski temnici, nazadnje pa ju strmoglavili v mrtvaškega stolpa. Posiljeb so s te turbne stavbe pošiljali v pogibel samo še ponatiskovalce, morilce mater in izdajce, vse to pa do l. 1911. Takih stolpov je še več v deželi, eden njih rabi sedaj za brezžično brzojavno postajo.

Prirodne grozote

V avtu se peljemo mimo ceder, palmovih gozdov in sizalov tej bohotni orgiji naproti. Cesta postaja utvara in kaže luknje kakor kmečka lobanja po žegnanju. Plavamo nad blazinami in sedimo bolj v zraku nego v vozu.

Vročina se je poosebila in leži, sama sebe pijana, ob poti

V reki se kopljejo goli zamorci masajskega rodu kakor krokodili.

V goščavi se sonči zgorela zamorska vas. Stara ženica beži pred mojim fotoografskim aparatom — boji se, da jo ustrelim... Cesta se je izgubila kakor otrok.

Z avta stopimo v afriški pragozd. Drevesni velikani, ovijalke in stene grmovja pokrivajo kakor strehe stezo do oboka. Sonce je izbrisano in stopamo v somraku katedral. Stopinje gazijo v neodločnost. Kakor prsti dolgi trni nam praskajo golenice. Veje nam zbijajo tropske klobuke z glav. Ebanovinasto črni boy sopiha pred nami kakor lokomotiva.

Steza pozna kakor žival. In pozna samo angleške besede, ki označujejo nevarnost. Kadar zašumi v grmovju, zakriči: »Klošči!«

Gozdovi niso tihi. Med fotografiranimi in doživljenimi pragozdovi leži cel svet.

Veje in debela udarjajo druga od druge. Tisočero cvrčanje preglašča človeško govorjenje. Živali vzkrikajo v smrtnem boju. Petje ptic se glasi kakor jokanje otrok.

Med zasekami se blestijo črnolasto negotova vodovja in ne bi si rad v njih okopal nog.

Med potjo nabira boy suhe, do štiri metre dolge palmove liste, ki jih nosimo naslonjene čez glavo.

Steza se vije navzgor in navzdol, vsa

rast prehaja v paniko in nesmisel.

Gorski pragozd se pričinja. Kakor stolpi visoko skalovje zaključuje sotesko. Na navpičnih višinah se pozibavajo nevtroglave palme. In zdaj so se navpične stene razširile v previse in jame.

In te jame so samo izplavljeni hribi, ki so ostali sami kamenita lupina.

Vhodi nalikujejo portalom gotških katedral. In dokler nas še spremlja dnevna luč, je svet še idila. Boy je iz suhih palmovih listov zvil plamenice, ki smo jih prižgali.

Jama se je razširila v dvorano večne teme. Plamenice prasketajo in sipljejo iskre. Njih soj gomazi na tleh in po stenah in spreminja prostore v trebuhe, stolpe, kupole, čreva in žrela. Vse to je bolj bizarno in groteskno nego vse, kar zmore plastika...

In tla, stene, stropi živijo, se gibljejo, živad jih pregrinja. Ne stotine, ne tisoči — sto tisoči netopirjev lepijo s svojimi gnezdi na levi, na desni, nad nami. Jama vodi v jamo... V soju plamenic romažo sence in podijo cele jate teh živali, ki švigajo blazno med svetlobo in temoto sem in tja.

Prve plamenice dogorevajo in obsevajo samo še glenasta tla, ki so pokrita s ščurki, črvi, stonogami, želvami, žabami in hrošči. Noge skoraj ne najdejo več prostih tal, vsak peti korak stopi na mehko, spolzkost. Na sto metrov poti prideta po dve zakolobarjeni kači... Gnus in groza presegata vse možnosti! Vse živo je pokrito za prst debelo s prašno plastjo... Pozabljena golazen, ki živi v prahu in se plazi. Prekletstvo paradiža postaja tu resnica... Beseda iz svetega pisma se je strahotno utelesila.

Blodimo dalje, iz jame v jame, iz pekla v peklo. Leta in leta zaprta stanovanja, predali in omare ne morejo nakopičiti toliko plesnivega zaudara.

Sredi plazečega se življenja gnezdi konec življenja. Stvarnica je tu pozabila na svoja bitja. Vse alegorijske in podobe pekla so postale tu otročje smešne. Tu se je grozota sama utelesila...

Boy je prižgal zadnjo plamenico — in mi stojimo še omamljeni v osrčju grozote. Pozabili smo na čaj in dolžino poti...

In vse, kar smo videli, je bilo samo zanimivost in jama je bila muzej v primeri s tem, kar je zdaj postalo doživetje!

Plamenica je dogorela in žveplenke iz štirih moških žepov so postale dovtip.

Vlaga jih je v zvezi s tropsko paro razvrednotila.

Tema je zakrivila vse in tudi belina zamorčevih oči je ugasnila. Kot živa veriga

Kako je pračlovek ukrotil ogenj

Najnovejše delo znamenitega psihoanalitika, profesorja Freuda, se peča z vprašanjem, kaj je dovedlo pračloveka k obvladavanju ognja in h krotitvi plamena. Dočim je prišlo raziskavanje prazgodovine s svojim napačnim vprašanjem, kako je pračlovek prvič umetno užgal ogenj, v zagato, je zgrabil Freud zagonetko od druge plati, namreč: Kaj se je dogajalo v duši pračloveka, da ni ogenj, za katerega je naletel, takoj pogasil z naravnim gasilom svojega telesa, temveč ga je pustil naprej goreti?

Prvotno so gotovo hiteli ljudje takoj gasiti vsak ogenj, ko so naleteli nanj. Morda ne toliko iz izkustva in preudarka, da bi širjenje ognja uničilo gozd, kar bi jim vzelo hrano in bi celo ogrožalo njihovo življenje. Veliko verjetneje je, kakor sodi Freud, da je bilo gašenje ognja za človeka združeno z nekakšno naslado in zadovoljivjo hotnosti. Pravi Prometej, bitje, ki je podarilo človeštvu ogenj, je bil torej pračlovek, ki se je prvi odrekel nagonske naslade gašenja ognja s tem, da je ognju prizanesel, ga vzel s seboj in ga ukrotil. S tem da je pračlovek omejil »ogenje« svoje lastne razdraženosti, svoje preproste hotnosti, je ukrotil naravno moč ognja. Velika kulturna pridobitev, ukročenje ognja, je bila torej plačilo za premaganje nagona, cena za odpoved naslade.

Freud sam imenuje svojo novo podmeno fantastično »omnevo«. Vendar nam pokaže v prav veličastni psihoanalitični razlagi Prometejske bajke duševno razpoloženje človeštva za ukrotitev ognja. Kakor zna-

se tipljemo ob gomazeči steni nazaj. Ro-ke se dotikajo živega, vsako stopinjo preizkušam s konci nog. Groza, ki je ne vidiš in samo slutiš...

Boy vodi. Leva roka mu trepeče kakor v mrzlici, vse besede molče. Vsi čuti so otopeli, samo tip živi...

Dokler se za ovinkom nedoločno ne zasveti nekaj motno zelenega... Pot v prostost...

Po teh dvorajah groze se nam zdi veliki gozd kakor svetel vzkrick, objem in poljub. Ne moreš dojeti tega ogromnega nasprotja in če primerjaš ob tem eksplozivirajočem življenju vse botanične vrtove tega sveta, ti postane predstava o njih kakor gledanje obledele čebulnice, ki stoji na okenski deski v četrtem nadstropju zadnjega dvorišča...

V enem samem dnevu sta se zrušila dva ekstremna svetova na nas.

Nebo in peklo istočasno — to je Afrika. — E. H.

no, pripoveduje bajka o Prometeju, da je ukradel božovorn ogenj in ga podaril v votli cevi ljudem. Za kazen so bogovi prikovali Prometeja na neko skalo, kjer mu je vsako jutro iztrgal jastreb kos jeter. V tolmačenju psihoanalize se zrcalijo v tej Prometejski bajki po Freudu dognani nagonski boji pri ukrotitvi ognja. Oblika, v kateri je Prometej prenašal ogenj, kaže na simboličen pomen gašenja.

Opeharjeni bogovi niso namreč nič drugega kakor onstvo (nagonsko življenje), ki je opeharjeno z ukročenjem ognja za ceno naslade. To onstvo, ki pri pračloveku še ni bilo moralizujoče nad-jazstvo, pa kuha maščevanje in hoče povračila za rop nagonske zadostitve, zagrešen nad vsemogočnim principom sladostrastja. Zato ljudi pusti Prometeja trpeti kazni. Toda tudi način kazni, ki ga mora prenašati krotilec ognja, je značilen. Naperjena je proti jetram, ki so jih splošno smatrali za sedež strasti in poželenj. Tako se izdvija jeza nagonskega človeka, ki odgovarja s sovražnostmi na slehern poziv k odpovedi naslade. Prav do danes se je ohranila prastara simbolika plamena kot prisposoba strasti v naši duši. Izrazi kakor »goreča ljubezen«, »plamteča strast«, »kipeče razburjenje« značijo več kot prisposobe. Globoko v praduši so ukoreninjeni v svoji svojski, globoko zagrabljajoči likovni besedi.

Iz prve odpovedi pračloveka je zrastle največje osvobodilno delo človeštva. Ukrotitev ognja na prostem pomeni obenem ukrotitev ognja strasti v lastnih prsih. Prava človeška krotitev nagonov, ki ga je dvignila nad živalstvo, je postala temelj kulture, ki jo krmijo tako sproščene in poduhovljene sile odrinjenih pranagonov,

Iv. Podržaj

Od vaškega čevljarja do kralja čevljev

Pred davnimi stoletji je živel čevljar, ki se mu ni dobro godilo. Sanjal je o lepem življenju in znamenitem imenu. Zažgal je svetišče v Efezu in postal je slaven. Pred sedem in tridesetimi leti pa je živel devetnajstletni čevljar, ki so mu upniki ocenili njegovo delavnico na 8000 goldinarjev dolga. Tudi on je sanjal o gosposkem življenju in spoštovanju. Namestu časti pa je moral slišati opravljanje sovaščanov. Tedajci je zavihal rokave, sedel vse dni na svojem stolcu, ponoči pa nosil deset kilometrov daleč svoje izdelke na železniško postajo. Zjutraj se je vračal s čevljarškimi potrebščinami, ki jih je kupoval s težkimi pogoji. Tako si je ohranil svojo delavnico in plačal ves dolg. Ostal je vse življenje čevljar in njegovo ime je postalo slavno. Samozavest, hitnja in samovolja so rešile in proslavile, zadnji dve pa tudi povzročile tragično smrt Tomaža Baťa.

Samozavest. Prvi mladeniški uspeh po polomu ga je navdal z zaupanjem v samega sebe. Že prihodnje leto se je specializiral: pričel je izdelovati platnene čevlje z usnjenimi podplati. Z nizkimi cenami je omogočil velik konsum. Čez devet let je imel že 20 m dolgo in 10 m široko delavnico z ročnimi čevljarškimi stroji. Njegova samozavest je rasla. Odpotoval je z nekaterimi svojimi pomočniki v Ameriko, kjer je leto dni delal v tovarnah za čevlje. Po vrnitvi v Zlín je »amerikaniziral«² svoje podjetje tehnično in poslovno. V Ameriki je spoznal tudi moč reklame. Kmalu so šli njegovi čevlji čez mejo. Svetovna vojna je pretlika tudi njegovemu podjetju, pa je postal pravočasno vojni dobavitelj s 5000 ljudmi in 10.000 pari čevljev dnevne proizvodnje. Bil je prvi, ki je zaradi pomanjkanja usnja izdeloval čevlje z lesenimi podplati (5000 dnevno).

Izkustva vojnih let so stopnjevala njegovo samozavest. Uveljavil je v svojih podjetjih ameriške delovne metode: tehnično organizatorično racionalizacijo, kateri je dodal svojo lastno socialno politično teorijo. Sistem novodobnega tekočega dela, pri katerem je delavec soudeležen na dobičku. (Sodel dobička se ne izplača v celoti, kajti polovica ostane v podjetniški hranilnici ter se obrestuje po 10 %.) Za domače delavce, večinoma vaščane, pomeni ta sistem nedvomno gmotno izboljšanje, drugod, kjer ima delavstvo večje socialne zahteve, pa pomeni nedvomno krčenje mednarodno priznanih delavskih pravic, kar je preiskoval že Mednarodni urad dela v Zenevi. Racionalizirano delo ubija osebnostni čut. Zloglasna rdeča luč pri tekočem delu izključuje individualno vrednost delavca in človeka. Značilno je, da so ta sistem uvedli in da ga kopirajo možje, ki so se preborili z

Tomáš Baťa

lastno individualnostjo, čeprav brez posebne izobrazbe, iz bednih razmer do veleimovitih gospodarjev človeških življenj v svojih podjetjih.

Ta delovni sistem in njegova produkcijska politika sta dvignila Baťa do kralja čevljarške industrije v Evropi. 30.000 ljudi — le 5000 manj nego v času visoke konjunktura — je bilo v zadnjih mesecih v njegovi službi in 120.000 parov čevljev, izdelanih v Zlinu, je šlo dnevno v svet, ki so jih prodajali v lastnih prodajalnicah na Češkoslovaškem in v inozemstvu. Splošna gospodarska kriza ni mogla omajati njegove samozavesti. Že pred desetimi leti, v času velikega zastoja, si je osvojil vso Češkoslovaško s skoraj 50 % znižanjem cen svojih izdelkov. Organiziral je izvoz v inozemstvo in smotrno ustanovljal v posameznih državah svoje tovarne. Njegov poskus, da se zasedra v Indiji, se je ponesrečil (ugotovil je namreč, da je japonska čevljarška industrija cenejša od njegove), zato je osredotočil vso svojo voljo na sosedne države, ki so mu pričele delati težave z omejitvijo uvoza in z deviznimi odredbami. 1150 njegovih podružnic na Češkoslovaškem mu ni moglo zadostovati: Ustanovil je tovarno v Nemčiji, organiziral ustanovitev tvornice v naši državi in v nekaj dneh naj bi pričela obratovati tovarna v Švici, ki je zahtevala njegovo smrt. Prav tako je kupil zemljišča za lastne tovarne na Francoskem in na Angleškem. Moč njegove samozavesti je posegla čez carinske meje, obenem pa je hotel ohraniti svojo postavko v bilanci češkoslovaške vnanje trgovine. Imel pa je tudi nove industrijske načrte. Poleg že obstoječih tovarn v Zlinu (Baťova proizvodnja

čevljev temelji na vertikalni razporeditvi) in poleg lastne tvornice nogavic je nameraval ustanoviti konfekcijsko tovarno in tvornico za izdelovanje avtomobilskih obročev.

To so bili zadnji pojavi njegove samozavesti v zvezi s hitnjo in samovoljo. Hotel je kljubovati svetovni krizi, toda zdi se, da je ta samozavest nekoliko opešala že v njegovem lanskem sklepu, ko je preosnoval svoje podjetje v delniško družbo in poklical diplomata-inženjerja na odgovorno mesto glavnega opolnomočenca pri podjetju.

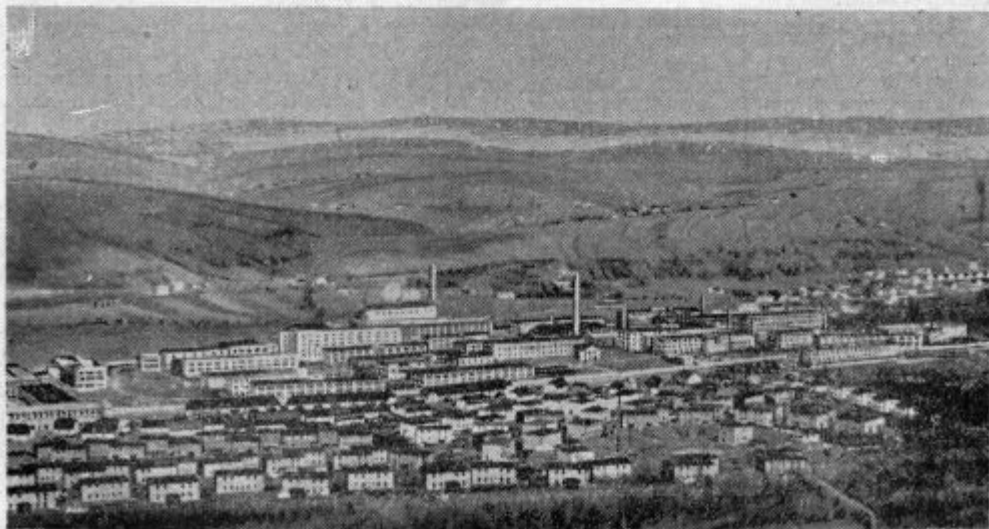
Hitnja. Ko je doživel mladi Baťa, potem ko se je ločil od očeta-čevljarja, finančni polom, je čutil v sebi veliko odgovornost, kajti delavnica volnenih opankov, ki jo je odprl z bratom in sestro, je preživljala še 10 ljudi, 40 drugih pa je delalo zanj po svojih domovih. Ne le iz sramu pred sosedi, tudi zaradi teh ljudi se je moral hitro odločiti. Hitrica je igrala v vsem njegovem poznejšem življenju veliko vlogo. Ko se je opomogel, je prevzel za nekega trgovca dobavo nekaj tisoč parov platnenih čevljev. Uvidel je, da ne bo mogel izvršiti naročila v določenem roku z ročnim delom. Stopil je v uredništvo nekega strokovnega lista, kjer je zvedel, da imajo v Nemčiji čevljarne stroje. Odpotoval je naravnost v Neračijo, pa je mogel kupiti le nekaj ročnih strojev, kajti takrat še ni bilo elektrike v Zlinu. In izvršil je naročilo pravočasno. Prišla je svetovna vojna. Tovarne so ustavile delo, delavci so morali v vojsko. Baťa je bil v veliki zadregi (on sam ni bil vojak). Drugi dan po mobilizaciji — tako pripoveduje sam — je hotel biti na Dunaju. V Otrokovicah (Zlin je še danes brez direktne železniške zveze), je zamudil osebni vlak. Naročil je vozača in mu za ceno konj naročil, da ga mora pravočasno pripeljati do oddaljene postaje, kjer se ustavlja dunajski brzi vlak. Konji so pojemali, toda Baťa je v zad-

njem trenutku preplezal železniški nasip in zlezel na nasprotni strani v vlak. Potem je bil dan za dnevom na Dunaju, dokler ni dosegel naročila za 50.000 parov vojaških čevljev. V največji naglici se je odpeljal v Zlin.

Po vojni je šlo v še hitrejšem tempu. Železnica in avto sta mu bila prepočasna. Zgradil si je hangarje in kupil letala, ki nosijo po Fordovem vzgladu njegovo ime v tistih značilnih črkah, ki jih vidimo v vseh njegovih podružnicah in novinskih oglasih. Pa tudi to še ni bilo dovolj. Nabavil si je veliko Fordovo letalo z močnimi motorji. V kabini njegovih letal je napis: Ne odpirajte vrat, dokler se letalo ne dotakne zemlje! Torej niti v zraku ni bil varen pred svojo hitrico. Z novim letalom je letel v Indijo in obiskoval z njim svoje inozemske postojanke. Večkrat je doživel nezgode, toda njegova vera v to najmodernejšo prometno sredstvo je sličila veri nepoučenega človeka, ki slepo veruje v napredek tehnike. Dober teden pred smrtjo ga je pripeljal njegov pilot Brouček v Draždane. Komaj se je irkcal, že je hotel z letalom v komaj 1 uro avtomobilske vožnje oddaljen kraj, da si ogleda tovarno. Le s težavo ga je pilot preveril, da ni povsod primerne prostora za pristonek.

Ko je po dolgih zavlačevanjih in ovirah mogel zgraditi v Švici svojo tovarno, ki naj bi izdelovala njegove čevlje v švicarski valuti, je sedel usodnega jutra ob šestih v letalo, pa je treščil na zemljo po poročilih baje točno ob šestih in eni minuti. Njegova hitnja je zahtevala tudi življenje preizkušene pilota.

S a m o v o l j a. Ze iz teh bežnih podatkov je razvidna samovolja njegovega značaja. Uveljavljal je ni samo v svojem poslovnem življenju, ampak tudi — nemara v čistem subjektivnem prepričanju, da ravna pravilno in da je vse le v korist in razmah pod-

Pogled na Baťova podjetja v ZLINU. Spredaj del delavskih hišic

jetja — nasproti svojemu delavstvu. Nasprotniki so mu radi očitali, da je organiziral svoj obrat na odgovornosti svojih delavcev in nameščencev, on pa je odgovoril: »Moskva hoče odpraviti človeško zavist. Zlin jo izkorišča kot gonilno silo za doseg večjega blagostanja. V Rusiji ne sme biti nihče gospod, pri nas pa naj bi bil vsakdo gospod. Mislim, da bo Zlin prej dosegel smoter nego Moskva.« Ni bila zmerom energija, kadar je hotel, da se mora zgoditi po njegovi volji. Bila je n. pr. gola samovolja, da je odklanjal vsako sodelovanje s strokovnimi organizacijami in da ni hotel sklepati tarifnih pogodb. Slično je treba reči tudi o kazenskem sistemu v njegovih tvornicah, ki je izdelan do najmanjših podrobnosti. Baťa je brezobzirno zatrl vsak socialen pokret izven okvira njegove teorije.

Kot lastnik svojih podjetij in kot župan Zlina, kjer so bile sploh vse časti navezane na njegovo osebo, je bil nedvomno velik avtokrat. Kot tak se tudi ni hotel pridružiti nobeni stranki, ampak je osnoval svojo lastno politično stranko. V njegove poslovne zadeve, v finančni položaj njegovih podjetij ni imel nihče vpogleda. Ves denar je ostal v njegovem zavodu in v nobenem oziru ni bil odvisen od tujih bank. Njegovo podjetje je bil tipičen dvooki koncern. Ker je hotel voditi vse sam, je njegova samovolja usodno soigrala pri poteku in koncu njegovega življenja.

Tragična usoda mož, ki so v zadnjem desetletju vodili mogočna gospodarska podjetja, čijih imena so gibala skoraj svet, je narekovala vodstvu Baťovih podjetij, da je po načelnikovi smrti podalo odločno izjavo:

Tomáš Baťa sin

Podjetje je gospodarsko zasigurano. Nima mo dolgov. Vsi davki so plačani. Vloge nameščencev so popolnoma varne in se lahko izplačajo vsak trenutek. Prodajalnice prospevajo ...

Z Baťo je izginil značilen pojav evropskega selfmademana, čigar ženialnost ni koristila le njemu samemu, njegovi rodbini in rodni vasi, ki se je v kratkih letih razvila v industrijsko mesto, ampak je koristila tudi češkoslovaški državi in splošnosti. Neminljiva ostane njegova zasluga, da je s svojo produkcijsko politiko znižal cene čevljev kot sestavnemu delu človeške civilizacije.

DNEVA NE POVE NOBENA PRATKA

René Bazin

Franoska Akademiya je izgubila enega svojih članov v osebi znanega pisatelja katoliškega pravca Renéa Bazina, ki je bolehal že več mesecev ter je po kratkotrajnem zboljšanju podlegel boleznim v svojem 78. letu. Rodil se je v Angersu, kjer je po dovršenih študijah služboval kot profesor kazenskega prava na tamošnji kat. univerzi. Kasneje se je preselil v Pariz, kjer je sodeloval kot odličen so-trudnik pri raznih listih in revijah. Spisal je množico leposlovnih del, od katerih naj omenimo nekoliko glavnih: »Une tache d'encre« (1888), »Les Noëlettes« (1889), »Les Oberlé« (1901), »L'isolée«

(1905), »Le glé qui lève« (1907), »La Terre qui meurt« itd. Slednje delo je prevedel dr. Iz. Cankar pod naslovom »Gruda, ki umira« v slovenščino. Bazin je pisal tudi izvrstne potopise po Španiji in Italiji, kjer se je često mudil dlje časa.

Bazin je nežen pisec, toda zelo čuvstven po svoji prirodi; v glavnem je bil opsovalec mirnega življenja v pokrajini, ljubil pa je tudi zgodovino in je v svojih spisih rad oživiljal običaje minulih dob. Med nesmrtnike je bil izvoljen l. 1903.

Mehanika čitanja

Kakor znano, se oko ne premika enakomerno, marveč skokoma. Pri čitanju zajame oko celo skupino črk naenkrat, potem pa mahoma poskoči na drugo. Z najnovejšimi poskusi so dokazali, da se med tem preskokom zveza med očesom in centrom vida v možganih prekine. Zaradi tega je približno tridesetinko sekunde oko popolnoma slepo. Čitanje je tedaj bliskovito naglo menjavanje med videnjem in slepoto.

CLOVEK IN DOM

Stanovanjska tehnika

Stanovanjska tehnika je še nov pojem, ki počasi, ampak vztrajno prodira v vsakdanje življenje. Kdor prvokrat sliši to besedo, si ni takoj na jasnem, ali gre samo za kombinacijo dveh znanih besed, za katero se ne skriva nič novega, ali pa res za neko povsem novo panogo tehnike. Oboje je pravilno.

Tehnika ima v stanovanju nekaj besede, že odkar obstojajo stanovanja. Tu se je prav za prav rodila in razvijala. Ogenj kot največjavnejši pripomoček tehnike se je najprvo uporabljal v gospodinjstvu in za domačo rabo so nastala prva orodja, plug, kolovrat itd. ter prve priprave in pripomočki za pripravljavanje in kuhanje hrane. Tehnika doma ali stanovanja — kakor zdaj pravimo — izvira iz prvih zaplodbkov kulture.

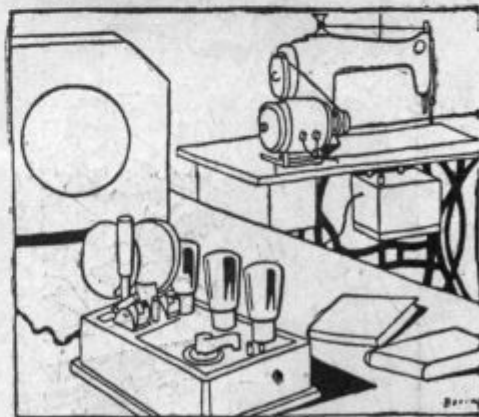
In vendar je stanovanjska tehnika tudi nekaj čisto novega. Medtem ko so se včasih vse reči za domačo rabo izoblikovale v roki gospodinje in pozneje obrtnika ter je bilo njih izpopolnjevanje le bolj vprašanje naključja, pa vodijo zdaj razvoj vseh teh reči inženjerji. Kjer je nekoč odločala srečna roka in naključje, ima zdaj besedo znanstveno dognanje.

Ta sprememba je najbolj očitna v vseh tistih strojih in pripravah, ki jih je inženjer pripravil za gospodinje; da omenimo samo sesala za prah, pralne stroje in stroje za pomivanje posode. Pa tudi to še niso bistvene ali vsaj ne najvažnejše reči. Sesala za prah so se res že precej udomachila in če gospodinji ni treba posode pomivati, je tudi lepo, ampak: koliko je tako srečnih gospodinj — to je kočljivo vprašanje. Večinoma so ti stroji predragi za mala gospodinjstva. To dejstvo inženjerjem nujno zadaja nalogo, preskrbeti preprostejše in cenejše priprave, ki bodo dosegljive tudi malim ljudem, ali pa vsaj izpopolniti neobhodno potrebne pripomoč-

ke, ki se še zdaj v vsakem gospodinjstvu rabijo.

Neštete malenkosti in drobnarije v kuhinji so za inženjerja če že ne hvaležnejši, pa vsaj potrebnejši posel od vseh kompliciranih kuhinjskih strojev. Steklene posode za shranjevanje živil, ki naj nadomeščajo umetniški porcelan in majoliko iz starih časov, steklena skleda »Durax«, ki za leže gospodinji za praženje, peko in serviranje obenem, noži, ki ne rjave, stenski mlincek za kavo s stekleno nabiralnico, da se sproti vidi, koliko kave je namlete, mrežasta strgala za nekaj dinarjev, na katerih se brez nevarnosti za roke naglo in čisto nastrže krompir, repa, čebula in sadje, lonci z obročki, ki se lahko postavljajo drug vrh drugega za »kuho v nadstropjih« — evo, to je nekaj sijajnih proizvodov kuhinjske tehnike, ki si jih vsaka gospodinja lahko privoščiti.

Tipičen primer vzornega inženjerskega dela je nove vrste kavina ročka, ki ne poceja. Katera gospodinja je že kdaj razmišljala o nedostatnosti kavinega pribora? Robovi, kjer ne more vlizu, da bi jih očistila, pokrivače, ki nikoli dobro ne sede, to se ji zde malenkosti, s katerimi se človek počasi spoprijazni. Ali, da kavina ročka stalno pušča na prtu rjave kolobarje, ker se zmerom, pa naj še tako pazi, pocedi pri izlivku nekaj kapljic, ki spolze na beli prt, to jo vedno iznova spravlja v nevolji. Tovarnarji in prodajalci so zmerom ponavljali, da pač ne gre drugače. To pa samo zaradi tega, ker so se ljubosumno držali stoletja starih oblik. Zdaj je pa vestno opa-

zovanje vendar dovedlo do prave rešitve. In cela reč je tako preprosta na oko, ki seveda ne sluti, kako mora preprosti izliček ustrezati celi vrsti fizikalnih zakonov, če hoče biti boljši od prejšnjih.

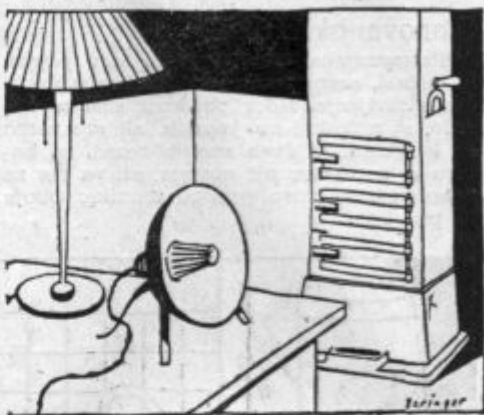
Ceprav mora inženjer zmerom upoštevati, da mora biti deležno njegovih izumov vsako gospodinjstvo, pa s tem še ni rečeno, da morajo biti vsi tako poceni, da si jih vsak sam lahko nabavi. Je namreč še druga pot, kako se dajo tudi dragi proizvodi stanovanjske tehnike, zlasti veliki

stroji obrniti v splošni prid. Take reči bi se morale namreč montirati že pri gradnji kot sestavni del stanovanja kakor vodovod, plin in elektrika.

Ko je konec preteklega stoletja industrija spravila na trg grelce za vodo na plin, niti največji optimisti niso računali, da jih bodo ljudje kupovali in vlačili s seboj kakor lonce. Zdaj pa so taki grelci zlasti v zvezi s spalnicami že zelo razširjeni, ker se pri vseh novih gradnjah smatrajo pač za neobhodno potreben del opreme vsakega kolikor toliko solidnega stanovanja.

Razveseljiv napredek v pogledu udobnosti so tudi osrednje, z vsemi modernimi tehničnimi pripomočki opremljene pralnice, ki se urejajo posamezno za cele hiše ali celo za cele stanovanjske kolonije. S perilom, kolikor se ga nabere od treh ali štirih oseb v enem mesecu, je tu opravljeno v štirih ali petih urah, všteti sušenje in likanje, kar velja po inozemskih računih z milom in kurjavo vred štirideset do sedemdeset dinarjev. Prav v tem primeru se najbolje kaže smisel in pa pomen

stanovanjske tehnike, ki stremi za tem, da se odzame gospodinjki težko delo in ohrani

ni njene sile za nego družine, da se ji pomaga s skromnimi sredstvi dobro gospodinjiti in ji še kako urico prihraniti za razvedrilo. — Dr. inž. M—n.

JAPONSKA V SLIKI IN BESEDI

Japonska je postala po ruskem sporu veslesila, toda silni davki, ki so bili potrebni za vzdrževanje armade in mornarice, so povzročili veliko nezadovoljnost med pridobitnimi sloji, ki so trdili, da prevlekle davkatve slabe japonsko industrijo.

Ob začetku našega stoletja so postali odnošaji med Japonsko in Ameriko zelo zapeti zaradi vseljevanja japonskih delavcev na zahodno ameriško obalo. Ker se je Velika Britanija baia zapletijavev med Japonsko in Zedinjenimi državami, je pridala svoji japonski pogodbi klavzulo, ki bi ji nudila »izhode«.

TRI MINUTE POTOVANJA

Luknov v Indiji

Prebujajoči se indski nacionalizem je bolj kot kdaj poprej obrnil pozornost vsega sveta na prastaro kulturno deželo Indijo. Opaža se vzlic gospodarski krizi naraščajoč dotok tujcev, ki hočejo proučiti življenje in značaj hindov in muslimanov. Ampak tudi tistega, ki ljubi samo lepe zgradbe in lepo pokrajino, to prevzela Indija. Doživel bo obilico lepega in zanimivega,

pa naj se že drži glavnih prometnih potov, skozi pristanišče in velika celinska mesta, ali pa skritih steza, ki vodijo v primitivnost dežele. Toda če se odločiš za to ali ono pot, nikakor ne smeš mimo lepega »vrtnega mesta« Luknova, ki je prestolnica province Oudh in hkrati mogočna trdnjava.

Ponos mesta so neštete palače, minareti in mogočna javna poslopja. Če se zviška ozreš na mesto, leži pod teboj morje zlatih kupol in streh, ki ga deli po sredi reka Goompty, veže pa lestevica večjih in manjših mostov. Središče te edinstvene arhitektonske slike so seveda džamije, med katerimi je najznamenitejša in hkrati najlepša Jama s prekrasnim vhomom, ki gotovo nima primere na svetu. Notranjščina te nekoliko razočara, ker je popolnoma brez okrasja. Tem bolj bogato obložene pa so vse tri kupole in oba minareta. Med najlepše stavbe Luknova spada tudi velika Imambra, ki stoji na nekoliko vzvišenem mestu, tako da se moraš vzpeti do nje po velikanskem stopnišču. V dvoranah tega svetišča je na stotine kristalnih lestencev in svečnikov. V podolgovati osrednji dvorani je grob graditelja Asaf ud Daulaha. V bližini je veličastna »Palača luči« ali Hosainbad, ki se po bogati opremi lahko

koca z najbolj razkošnimi zgradbami na svetu. Stolp je visok 130 metrov in se ob svečanih prilikah bajno razsvetli. Vse te zgradbe stoji sredi eksotičnih vrto, z ribniki in vodometi. Toda slednjič se človek naveliča tudi najlepše arhitekture, ker so si posamezne stavbe pač zelo podobne, samo Imambra ti ostane večno v spominu.

V Luknovu vidiš dalje žalostne spomine na zadnjo veliko vstajo domačih vojakov, ki je bila daleko strašnejša od sedanjih Gandhijevih podvigov. Pred pokoljem je iskalo nad 3000 ljudi zavetja v trdnjavi in ko je bilo obleganje končano, je ostala živa le peščica okostnjakov, vsi drugi so poginili od lakote in žeje.

Vsekako si še v Luknovu vredno ogledati tudi muzeje, ker se tu najlažje in najhitreje poučiš o indski zgodovini. Tu so n. pr. zbirke čudovitih budhističnih in bramanskih skulptur. V naravni velikosti se vrste sohe vseh tipov indskega prebivalstva, dalje modeli zveri, ptic in plazilcev iz vseh delov dežele pa še nešteto drugega, kar ne vidiš nikjer drugod na svetu. Nedvomno pa je za vsakogar najprivlačnejša zbirka slonokoščenih, kovinskih in lesenih rezbarij, ki kažejo vso globokost indske fantazije in mysticizma. Sličnih dragocenosti je obilno napredaj tudi po vseh bazarjih, toda z vzorci iz muzejev se še zdaleka ne morejo primerjati.

Olimpijske znamke

Ena izmed olimpijskih znamk, ki jih je izdala ameriška poštna uprava ob priliki otvoritve olimpijskih tekem v Los Angelesu.

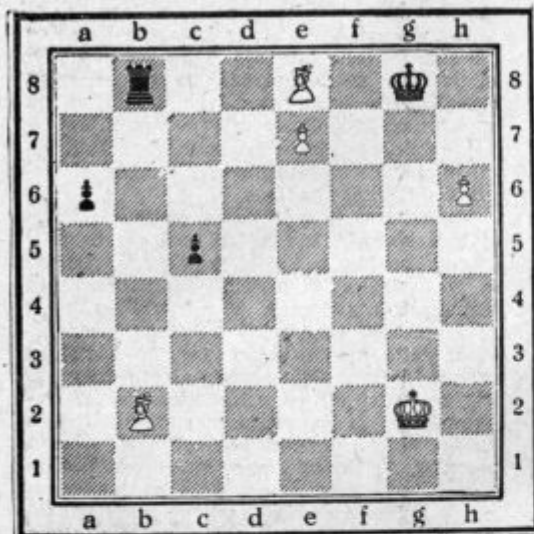
To je redek primer, da je ameriška poštna uprava »prezrla« svoje načelo, ki zahteva, da morajo biti na poštinih znamkah samo portreti mož, zaslužnih za blagor in slavo Zedinjenih držav. (V prihodnji številki priobčimo zanimiv članek »Olympia 1932«.)

SAHM

Problem 6

L. B. Salkind

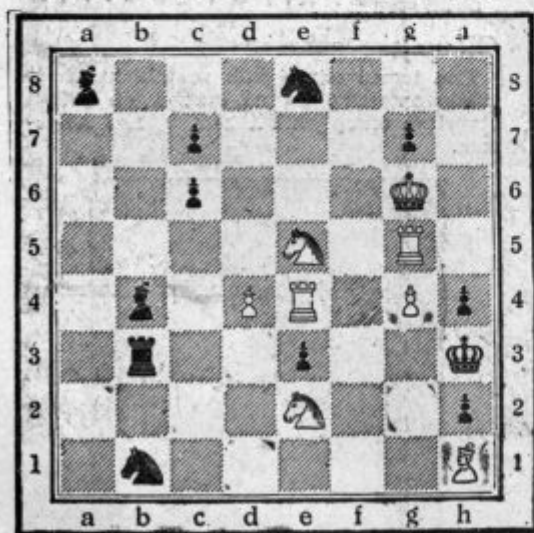

Beli na potezi dobi

Problem 7

E. Plesniwy

1. nagrada »Narodne Politike« v Pragi.

Mat v 3 potezah

Rešitev problema 3

1. g6—g7, f5—f4+ 2. Ke3 : f4, Td5 : f5+! 3. Kf4 : f5, g4—g3+ 4. Kf5—e5!, g3 : f2 5. La3—c5+! Kb6 : c5 6. Sc1—d3+, Kc5—c4 7. Sd3 : f2, Lh3—e6! Z

žrtvovanjem vsega svojega materiala hoče črni doseči pat : 7. Ke5 : e6, c3—c2, 8. g7—g8 D?, c2—c1 D, 9. Dg8—c8+, Kc4—d4, 10. Dc8 : c1 Pat. Beli pa dobi igro z 8. g7—g8 T! Duhovita protiigra daje tej študiji posebno fineso. Kajev je šele 18 let star in je imel tudi že lepe uspehe na turnirjih.

Rešitev problema 4

1. Se5—d3.

Rešitev problema 5

1. Da5—d8, g6 : h5 (a) 2. Dd8—d4+, Kg4—g5, 3. h2—h4× 1... g6—g5 (b) 2. Dd8—d7+ 1... Tb3—b4 (c) 2. Lc2—d1+ 1... Tb3—b1 (d) 2. h2—h3+.

FOTO AMATER

»Foto revija«

V Zagrebu je izšla 1. številka novega strokovnega glasila za vse fotografske panoge, ki mu bo usojeno menda boljše in trajnejše življenje nego nekaterim prejšnjim poskusom te vrste na naših tleh. V resnici je zlasti jugoslovensko fotoamaterstvo, ki se je v zadnjih letih tako močno razvilo, prepotrebno revije, ki bi obravnavala vsakovrstne fotografske procese, ki bi začetnika v svetlobni umetnosti kakor naprednejšega fotoamaterja uvažala v osnovne pojme te umetnosti in mu povedala vse, kar mu je treba o njej vedeti — in ki bi priobčevala tudi izbrana dela naših najboljših fotografskih delavcev. Končno pa bo tudi po vsej državi raztresenim in do danes brez emotnega smotra delujočim fotoamaterskim organizacijam rabilo takšno glasilo kot vez in pobuda za smotreno delo.

Vsem tem zahtevam skuša »Foto revija« zadostiti že v prvi številki, seveda pa ne moremo zahtevati čudežev, ko si še ni zagotovila velikega kroga stalnih, dobrih sodelavcev in za začetek še važnejšega kroga naročnikov. Oboje pa bo, po tem začetku sodeč, prav kmalu prišlo in tudi obseg se bo, kakor je slišati, povečal že z naslednjimi številkami. Res lepa je oprema. Tisk in papir sta fina, slike izvrstne. Cena 6 Din za številko oziroma 5 Din v abonmaju (letno 60 Din) majhná. List se naroča na naslov: »Fotorevija«, Zagreb, Dalmatinska ulica 6, pritično, in ga vsem fotoamaterjem toplo priporočamo. V prvi številki čitamo med družbenimi vestmi tudi poročilo Fotokluba Ljubljana v slovenskem jeziku, iz česar sklepamo, da bo mesečnik priobčeval tudi slovenske članke. Tiskan je v latinici.

po ena zaklopnica. Ta zaklopnica dopušča dotok krvi samo iz preddvora v prekat, ne pa obratno. Ustroj z zaklopnicami igra sploh pri srcu važno vlogo; tudi žile odvodnice, ki izhajajo iz prekatov, so z zaklopnicami ločene od prekatov. Če se prekati povečajo, da lahko sprejmejo množino nove krvi iz preddvorov, se zaklopnice zapro in kri, ki je zunaj, se ne more več vrniti. Te zaklopnice urejajo torej obtok krvi in varujejo srce »dvojnega dela« in prevelikih naporov. Če iz kateregakoli vzroka oboji zaklopnice, se lahko zgodi, da se sploh ne zapirajo več; v tem primeru ima človek »napako srčnih zaklopnice«.

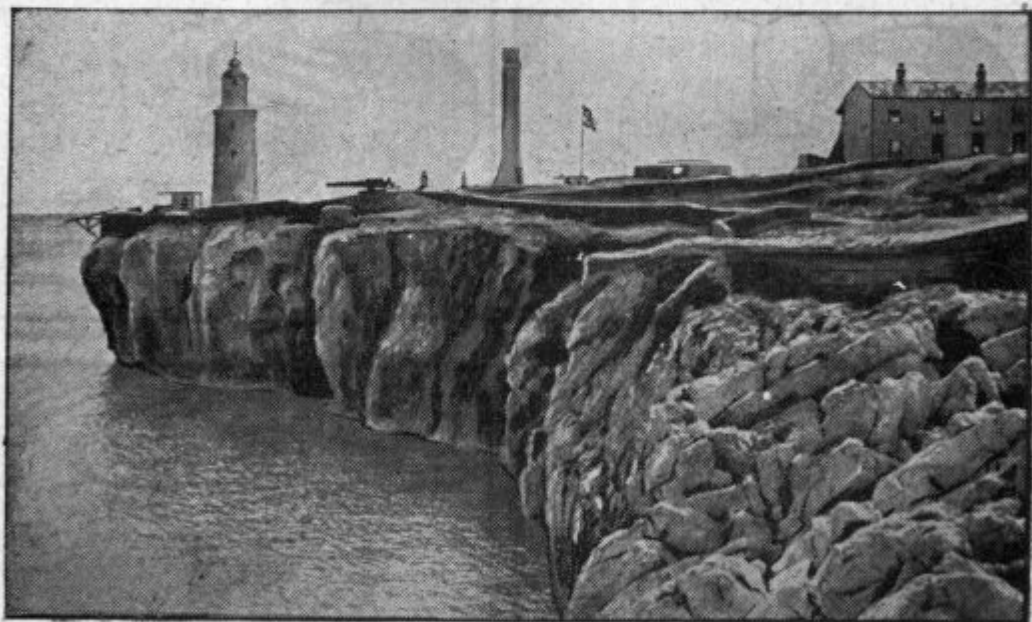
Srce je v ostalem ustvarjeno kot avtomobilski motor, ki lahko poveča delo, če je treba. Če deluje »s polno paro«, n. pr. pri velikih naporih, vzdrži lahko v minuti šestkrat več kot v rednem »obratu«. Pri tem se stopnjuje hitrost udarcev, kar povzroča večji obtok krvi; »motor« deluje pri vsakem sunku z večjo silo, dokler ne doseže skrajne meje in ne deluje z maksimumom. Strokovnjaki so izračunali, da deluje srce najboljše, če je zaposleno povprečno, torej prav tako kot stroj, čigar uspehi so največji in gospodarsko najboljši v srednjem obratovanju.

Umetna svila

Navzlic gospodarski krizi, ki je zavrla proizvodnjo skoraj vsega blaga, se umetna svila čedalje bolj uveljavlja in nje proizvodnja trajno narašča. Svetovna produkcija 1931 se ceni na približno 203 milijone kg in je bila za ca. 15 milijonov kg večja kakor 1930. Skoraj v vseh državah se je potrošnja izdelkov iz umetne svile znatno povečala in v nekaterih državah celo ni bilo mogoče kriti potrebe zaradi pomanjkanja sirovin.

Rešene lastovice

Kakor znano, so lanske jeseni, ko je nenadoma zapadel sneg, spravili z Dunaja večje število napol zmrznjenih lastovic a letali v Italijo. Društvo za varstvo živali, ki je preskrbelo tisti transport, poroča zdaj, da se je akcija popolnoma posrečila. Ptice so namreč pred odpremljenjem na jug po znanem načinu obročkali in po teh znamenjih so zdaj ugotovili, da se je mnogo ptic vrnilo v Rosenheim in okolico. Po tem se da sklepati, da je bila večina rešenih ptic iz Bavarskega.

PODMORSKI TUNEL MED EVROPO IN AFRIKO. Kakor znano, se že delj časa obravnava načrt, kako bi se zgradil pod gibraltarsko morsko ožino železniški predor, ki bi spajal evropsko in afriško železniško omrežje. Zdaj se baje bliža načrt ureditvenju. Zlasti se zanj ogreva Španija, ki bi dobila na ta način ugodno zvezo s svojo kolonijo Marokom. V primeru zopetne vojne bi lahko svobodno prevažala čete, nemotena od mornarice tujih držav. Tunnel bi se pričel v Evropi blizu skalnate obale, ki jo vidimo na sliki. (Glej članek »Železniška zveza med Evropo in Afriko«, Zis., knjiga IV., str. 270., in »Saharska železnica«, Zis., knjiga IX.,

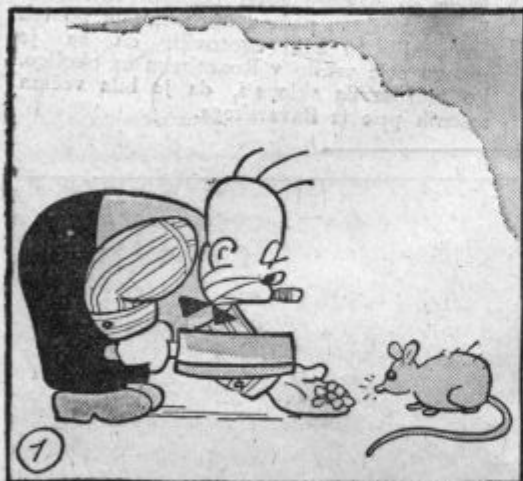
HUMOR

»Oče, ali so vsi ti ptiči iz Palestine?«
(»Everybody's Weckly«)

»Grozen hotel! Še blazin nimajo!«
(»Tidens Teguc«)

COPYRIGHT R.I.B. BOX 6. COPENHAGEN.

Adamson lovi podgane

Mahoma se je streznil. Vsi njegovi čuti so oživeeli. Nič več se ni opotekal med nejasnostjo svojega početja in pametjo, ki mu je govorila, da je njegovo ravnanje pravilno.

Mimo kavarne so hiteli ljudje. Nobenega žalostnega obraza ni bilo med njimi. Romih jih je videl. Za hip se mu je zlovešče posvetilo v oči: Koliko jih je, ki jim ni treba trpeti! Drugi živijo, jaz pa — —

Vzravnal se je in dvignil glavo. Pomirjen se je tolažil: Saj ni še nič hudega. Najti jo moram in govoriti z njo. Gotovo je že zvedela.

Ko je bil plačal in vstal, je čutil, da se mu tresejo noge. Začutil je tako slabost, da je komaj prišel do vrat. Zdelo se mu je, da bo vsak čas omahnil. Da prikrije tujim očem to stanje, je skozi kavarno grede požvižgaval kakor brezbrizen pohajkovelec. Ko je stopil na cesto, mu je dražil nosnice prijeten vonj svežega snega. Pikro se je nasmehnil in s srditim pogledom čez zamrznjeno strugo zavil na Deviški trg.

V M R T V A Š N I C I D E L A

Še na pol poti v uredništvo 'Jutranjega glasnika', kamor se je bil namenil, je omahoval, ali ne bi bilo nemara bolje, da gre najprvo k 'Dnevniku', kjer bo morda našel znanca iz predvojnega časa, ki mu bo povedal, kako je prišla vest o njegovi smrti v list. V nekakšni zamišljenosti, podobni bolj raztresenosti nego resnemu razmišljanju, je res korakal proti Borzni cesti. Postal je in se ozrl okoli sebe, kakor da ga je sram svoje omahljivosti. Veter mu je zanašal snežne kosmiče na brado in za vrat. Zapel si je suknjo na prsih ter tesno stisnil zavihani ovratnik okoli vrata. Zazeblo ga je pod kolena. Hotel se je premakniti, toda noga se ni genila. Čutil se je tako zelo trudnega, da bi se naslonil na zid, toda bil je sredi razmočene ulice in mimo njega so drvela vozila, da je bil od brozge ves oškropljen do kolen. Vrvež prometa ga je vzdramil in mu razrešil noge. Stopil je na hodnik in jezen sam nase nadaljeval pot, dokler se ni ustavil pred prenovljeno hišo, ki je bil zadnjič v nji, ko mu je v prvem letu vojne umrla mati.

Že v veži, tik pod stopnicami, se je hotel obrniti, a takoj nato ga je obšla sramota zaradi njegovega omahovanja in krenil je naravnost navzgor v prvo nadstropje.

V srcu mu je bilo tesno. S preiskujočimi očmi je pogledal vsakega, ki ga je srečal na stopnicah. Ko je prišel v nadstropje, je obstal ter se naslonil na obzidek okna z razgledom na dvorišče. Bilo mu je kakor človeku, ki zaide v zagato in se zaveda svoje pogrške, pa mu ne pade na um, da bi pomislil, kako je prav za prav zabredel v ta položaj. Gledal je topo skozi okno. Dolgočasno padanje snega na mrtvo dvorišče mu je zmedlo pogled in pred očmi se mu je zazibalo megleno obrežje. Njegovo telo je bilo brezčutno, duša pa mu je blodila kakor v omotičnih sanjah. Mrtvo in brezbrizno so zijale njegove oči v leno in počasi padajoče snežinke.

Vrata za njim so se odprla in oglasil se je nizek moški glas. Zdrnil se je in potegnil z roko preko obraza.

— Morate ga najti! Do večera imate dovolj časa. Samo pomislite, kako ste mogli prezreti to novico! Prosite ga, naj napiše za nas, samo za nas, izključno za 'Dnevnik', svoje doživljaje in dogodivščine v ujetinštvu. Za jutri napišite vi, kar boste zvedeli od njega. Biti mora zanimivo. Za množico — — je govoril moški glas za njegovim hrbtom.

— In če ga ne najdem? je vprašal še mladeniški glas.

— Morate ga najti!

Romih je razumel jasno in nepobitno. Na jezik so mu prihajale besede žolčljivega srda, pa je stisnil ustnice in pritisnil kolena na obzidek. Ko se je okrenil, je slišal pod stopnicami le še hitre korake.

Čutil je, da je bil v tem trenutku njegov obraz skremžen od gneva in nategnjen od upora nad besedami, ki so tako prostaško segale v njegovo bol. Jaz mu že pokažem pot, odkoder je prišel! je stegnil roko predse, napravil nekaj korakov in obstal pred vrati.

UREDNIŠTVO DNEVNIKA
ODDELEK ZA DNEVNE DOGODKE
SOBA ŠT. 7.

je stalo na emajlirani tablici, pritrjeni na podboju.

Romih je stopil v temno prednjo sobo in odprl ena izmed vrat na desni strani. Na stolcu pred pisalnim strojem je sedelo okroglo dekle in se zabavalo s prepisovanjem nekakšnega rokopisa.

— Prosim, kje dobim gospoda Tupnika?

— Pravkar je odšel, je odgovorila gospodična.

— Tableau! Tu imaš!

— Če pohitite, ga dobite morda še na cesti.

Romih je pomislil. Nato je vprašal:

— Ali bi mogli pogledati nekaj v 'Dnevniku' iz leta 192.?

— Seveda. Izvolite, je vstalo dekle in ga povedlo v sobo, slično knjižnici, z dolgo mizo v sredi.

Ko je dekle odšlo, je bil v sobi čisto sam. Čuden občutek ga je vzburljal, ko je listal po vezanem letniku. Tu pa tam je ujelo oko zanimivo novico, toda ni se ustavljal pri stvareh, ki bi jim bil sicer gotovo posvetil pozornost. Vendar je pomislil: Koliko dela, truda — koliko vsakdanjega kruha in življenjske sile je na teh straneh! Koliko novic in drugega štiva, ki zanima človeka za kratkih štiri in dvajset ur in še toliko ne! In spomnil se je tovariša v vojni, praporščaka Kobiljnika, lesnega trgovca, ki mu je ob vsaki priliki zagotavljal, da je časni-karski poklic najlažji posel na svetu. Ugovarjal mu je, on pa je dokazoval svoje trditve na ljudeh, ki jih je videl pohajkovati v zaledju in o katerih so govorili, da so žurnalisti. Skušal ga je preveriti, da se moti in da uniformirani ljudje,

ki kaže nanje, niso časnikarji ali pa uživajo posebne pravice kakor toliki drugi člani gospodujočega naroda v državi.

— Gospod Tupnik je pri telefonu, če želite govoriti z njim.

— Hvala za prijaznost, gospodična! se je okrenil. Poiščem ga drugič.

— Povedala sem mu, da ga je iskal neki gospod, ki je zdaj v našem arhivu, pa želi vedeti, kdo ste.

— Hvala, gospodična. Ni nujno.

— Rečem mu, da ste že odšli.

— Da, tako recite. Prosim.

— V redu! se je zavrtelo dekle in odplesalo.

No, to bi bilo nekaj! si je mislil Romih. Iščejo me, jaz pa naj bi jim planil naravnost v žrelo!

Zdajci mu je odrevenela roka. V oglasnem delu časnika je zagledal svojo lastno osmrtnico — — Albina Romih, rojena Lobej, soproga — in ostalo sorodstvo — — je ponavljal in buljil v oglas. In danes je čitala, da sem živ in da sem tu — —

Globoko je zadihal, si prižgal cigareto in si dejal: Tu blizu mora biti Jalnov nekrolog! Brez posebnega vznemirjenja je počasi obračal liste. Bil je bolj radoveden nego razburjen A, tukaj je! — je vstal, udobno raztegnil časnik, se sklonil in čital:

TRAGIČNA USODA SLOVENSKEGA ARHITEKTA.

Iz daljne Sibirije je prišla vest, da je tamkaj preminul komaj — letni arhitekt Ferdo Romih, znan naši javnosti po svojih načrtih za projektirano stavbo Zavoda za umetnost, združenega z Domom slovenskih umetnikov.

Kakor je vojna uničila uresničenje tega načrta, tako je uničila tudi mlado življenje arhitekta, ki je hotel s svojim umetniškim talentom pomagati pri zgraditvi tega visoko kulturnega in dobrotvornega zavoda

Pokojnik, ki se je izšolal v središču modernih arhitekturnih stremiljenj — —

— — — — nedvomno koristil tudi v sedanjem času vsestranskega razvoja našega mesta — — — —

Za pokojnikom, ki je srečno preстал grozote svetovne vojne in ki si je v ujetništvu tako želel povratka v domovino, ki pa ga je neusmiljena usoda tik pred vrhniljivo zapisala smrti, žalujejo njegova mlada žena in številni prijatelji.

S studom in gnevom je preletel posmrtnico. Sprva se ga je prijemala žalost, potem pa mu je plehkota vsebine zatrla vsak čut za sočuvstvovanje s prijateljem, ko je bil pisal te vrste. Ni ga hotel žaliti s sodbo, da je bil neiskren, toda ves način se mu je zdel odvraten.

Tako, se je dvignil, zdaj sem zvedel in videl vse. Kakor tu, tako imajo zapisano tudi v posvetnih in cerkvenih knjigah. In celo uradno! — — Oo! Menda še obstoja zakon, ki zahteva časovno proceduro za proglasitev izginolega človeka za mrtvega — — Pa to je vseeno! se je ozrl po sobi. Res, tu je arhiv in prav je imelo dekle, da me je poslalo semkaj! Tu — kjer hranijo mrtvo delo napornih ur, tu naj imajo spravljeno tudi moje mrtvo ime!

Z neko samozavestjo in ponosom, ki bi ju slikar lahko sijajno upodobil, je zapustil sobo, se poslovil pri prijaznem dekletu in odšel.

PREIZKUŠNJA

Kipar Gruden je bil eden izmed redkih umetnikov, ki ni zalival svojega genija z alkoholom. Ni bil vzdržnik, toda čas, prebit in prepojen z inspiracijsko tekočino, se mu je zdel izgubljen. Mirno je preslišal zadevne opazke in nobenemu ni zameril. Še najmanj tovarišem po delu in duhu. Imel pa je navado posedeti v kavarni zaradi umetnostnih obzornikov, ki si jih ni mogel nabaviti, in zaradi družbe, ki je sicer ni iskal.

Tako je prišel tudi to pot po obedu v kavarno. Gospa Albina je odšla od njega nekaj po dvanajsti uri in je rekla, da se vrne proti večeru. Šla je domov, da se dogovori s služkinjo in da uredi neke stvari, ki so ji bile nujne.

Sedel je kot običajno pri mizici ob steburu, srebal črno kavo in listal po revijah, ko mu je nenadno nekdo položil roko na ramo. Presenečen je videl pred seboj profesorja Jalna.

— Smem prisesti? je vprašal profesor in istočasno že sedel.

— Prosim, prosim! Dolgo vas nisem že videl, mu je segel kipar v roko.

— Delo, delo, samo delo! se je pohvalil Jalen. In vi? Delate pridno?

— Tu pa tam nekaj.

— Stanujete še zmerom v južnem obmestju!

— Še zmerom, je odvrnil suho kipar, ki je bil opazil profesorjeve radoznale oči.

— In ste zadovoljni?

— Tako, tako — Lahko bi bilo bolje.

— S stanovanjem mislim.

Sem.

Profesor je približal glavo in rekel skoraj tiho:

— Ali že veste, kaj je novega?

— Novega? Kaj menite? je mirno dejal kipar ter skušal, da ne umakne oči od njegovih, ki so bile ostro zapičene vanj.

— Ali ste čitali današnji „Jutranji glasnik“?

— Kaj pa piše?

— Niste čitali? se je začudil Jalen in naročil natararju, naj prinese časnik. Na profesorjevem obrazu se je pojavil izraz razočaranja.

— Za politiko se ne brigam, je pripomnil kipar. Če se zgodi kaj drugega, pa že zvem.

— Kaj politika! Tu čitajte! je potegnil profesor natararju iz roke časnik in ga odprl pred kiparjem.

— Kdo je že to? si je pokrtil Gruden čelo z dlanjo.

— Nikar se ne delajte nevednega!

Kipar se je samo ozrl nanj.

— Ali res ne veste? Vi kot umetnik bi ne smeli pozabiti tega imena!

— Romih? Romih? je porabil kipar priliko ter se oziral po kavarni, ko je nekje zaropotalo, kakor da bi se bil prevrnil stol.

— Da, da, Romih! Pravil sem vam o njem!